EXAMENSARBETE

När kartan inte stämmer med terrängen

Om glappet mellan det specialpedagogiska uppdragets intentioner och rektors organisering i praktiken

Annica Larsson
Therese Forsberg

Specialpedagog
2026

Luleå tekniska universitet
Institutionen för hälsa, lärande och teknik

LULEÅ TEKNISKA UNIVERSITET

[Denna sida har avsiktligt lämnats tom]

Innehåll

Abstrakt .....

Abstract .....

Förord .....

Inledning **1**

Syfte och forskningsfrågor **3**

Centrala ingående termer **4**

Rektorers ledarskap 4

Specialpedagogiska uppdraget 4

Kommunikation i relation mellan rektorer och specialpedagoger 4

Organisering och resursfördelning 4

Ansvarsfördelning **5**

Bakgrund **6**

Förklaringar till behov av särskilt stöd 7

Författningsstöd för elevhälsa och specialpedagogik 8

Rektorsrollen 9

Specialpedagogens uppdrag – mellan undervisning, handledning och skolutveckling 9

Specialpedagogik som verksamhet 10

Rektors ledarskap och specialpedagogisk kompetens i skolutvecklingsarbete 11

Rektors avgörande roll i skolans elevhälsoarbete 12

Förutsättningar för det specialpedagogiska uppdraget 12

Pedagogiskt motstånd 13

Viktig faktor i elevhälsoarbetet 13

Pedagogisk insikt i relation till specialpedagogisk kompetens 14

Styrdokument **15**

Läroplanen för grundskolan 15

Skollagen 16

Rektorers ansvar 16

Specialpedagogens uppdrag 16

Högskoleförordningen 17

Barnkonventionen 17

Teoretiska utgångspunkter **18**

Systemteori och skolorganisatorisk teori ... 18
Relationellt och organisatoriskt perspektiv ... 20
Kapacitetsbyggande och värdebaserat ledarskap ... 20
Teorins användning i studien ... 21

Metod ... 22
Design ... 22
Urval ... 23
Bortfall ... 23
Datainsamling ... 24
Databearbetning ... 24
Reliabilitet och validitet ... 25
Forskningsetiska överväganden ... 26

Resultat ... 28
Deskriptiv statistik ... 28
Skillnader mellan rektorers och specialpedagogers uppfattningar av rektors ledarskap i relation till det specialpedagogiska uppdraget ... 29
Fördjupad analys av ledarskap och organisatorisk samverkan ... 31
Kommunikationens betydelse för tydliggörandet av uppdraget ... 32
Organisering och resursfördelning i relation till genomförandet av uppdraget ... 33
Reliabilitetsanalys ... 35
Öppna enkätsvar ... 36
Fråga 22 ... 36
Fråga 23 ... 36
Fråga 24 ... 37
Fråga 25 ... 37
Sammanfattning ... 38

Diskussion ... 39
Resultatdiskussion ... 39
Praktiska implikationer ... 39
Skillnader mellan rektors och specialpedagogers uppfattningar av rektors ledarskap och det specialpedagogiska uppdraget ... 40
Kommunikationens betydelse för tydliggörandet av uppdraget ... 42
Organisering och resursfördelning i relation till genomförandet av uppdraget ... 43
Sammanfattning kopplat till syfte, forskningsfrågor och analysresultat ... 45
Sammanfattning av analysresultat ... 45
Teoretisk tolkning av analysresultatet ... 45
Relationellt, organisatoriskt och värdebaserat ledarskap ... 46
Koppling till syfte och forskningsfrågor ... 46

Metoddiskussion **47**
Syfte och val av metod 47
Urval 47
Datainsamling 47
Analysmetod 48
Slutsatser **50**
Implikationer för yrkesuppdraget 50
Förslag till fortsatt forskning 51
Referenser **52**
Bilaga 1. Informationsbrev .....
Bilaga 2. Enkätformulär .....

Abstrakt

Denna studie syftar till att fördjupa förståelsen för hur rektorers ledarskap formar och påverkar det specialpedagogiska uppdraget i den kommunala grundskolan. Särskilt fokus riktas mot hur det kommunikativa processerna samt de organisatoriska strukturerna bidrar till att tydliggöra och möjliggöra uppdragets genomförande. Studien utgår från en kvantitativ metod där data samlats in genom en enkätundersökning riktad mot de två yrkesprofessionerna rektorer och specialpedagoger. Datainsamlingen har analyserats i statistikprogrammet Jamovi. Analysen utgår från deskriptiv statistik och oberoende t-test samt kompletterats med en sammanställning av de öppna svarsfrågorna. Resultatet visar att rektorers ledarskap har en central betydelse för hur det specialpedagogiska uppdraget förstås och genomförs i praktiken. Tydlig kommunikation och strukturer framträder som viktiga faktorer för en gynnsam samverkan mellan yrkesprofessionerna. Samtidigt visar resultaten att det finns en otydlighet i det specialpedagogiska uppdragets utformning och genomförande. Även organisatoriska brister utgör hinder för ett väl fungerande samarbete. Studien visar att samsynen mellan rektor och specialpedagog är en bidragande faktor till att stärka det främjande och förebyggande arbetet på organisationsnivå. Slutsatsen är att rektorers ledarskap är avgörande för hur den specialpedagogiska kompetensen samordnas i skolutvecklingsarbetet.

Nyckelord: kommunikation, rektors ledarskap, samverkan, skolorganisation, specialpedagogik, specialpedagogiskt uppdrag

Abstract

This study aims to deepen the understanding of how principals' leadership shapes and influences the special education mission in municipal primary schools. Particular focus is directed at how the communicative processes and organizational structures contribute to clarifying and enabling the implementation of the mission. The study is based on a quantitative method where data were collected through a questionnaire survey aimed at the two professions, principals and special education teachers. The data collection have been analyzed in the statistical program Jamovi. The analysis is based on descriptive statistics and independent t-tests and supplemented with correlation analyses and a compilation of the open-ended questions. The results show that principals' leadership is of central importance for how the special education mission is understood and implemented in practice. Clear communication and structures emerge as important factors for a well-functioning collaboration between professional professions. At the same time, the results show that there is a lack of clarity in the design and implementation of the special education mission. Organizational shortcomings also constitute obstacles to well-functioning cooperation. The study shows that the consensus between the principal and the special education teacher is a contributing factor to strengthening promotional and preventive work at the organizational level. The conclusion is that the leadership of principals is crucial for how the special education competence is coordinated in the school development work.

Keywords: collaboration, communication, principal leadership, school organization, special education, special education assignment

Förord

Arbetet med detta examensarbete har varit en resa som innehållit det mesta, långa kvällar, glada skratt och inte minst stunder av förtvivlan när statistik, analyser och formuleringar inte riktigt ville samarbeta. Trots detta har det varit både lärorikt och utvecklande.

Ett varmt tack riktar vi till våra handledare Viktor Gardelli och Maria Johansson för stöd och vägledning genom hela arbetets gång. Även ett stort tack till våra familjer som med tålamod och förståelse har stöttat oss under en period då studierna fått ta stor plats. Vi vill rikta ett särskilt tack till Marielle som bidragit med energi, motivation och mycket pepp, när det känts som allra tyngst.

Slutligen måste vi så klart tacka oss själva för det vi har uppnått. Genom hela processen har vi gjort det här tillsammans, både i med- och motgång. Vårt samarbete har varit flexibelt med en gemensam strävan framåt. Det är kanske just detta, tillsammans med alla skratt, som är ett bevis på vad uthållighet och ett nära samarbete kan åstadkomma.

Inledning

Det som på papper framstår som tydligt och självklart visar sig i praktiken vara betydligt mer komplext, särskilt när det specialpedagogiska uppdraget ska omsättas i skolans vardag. I detta sammanhang blir arbetet med att skapa en hållbar skolutveckling samt en organisation som främjar elevernas måluppfyllelse en central del av skolans elevhälsoarbete.

I denna studie undersöker vi kommunikativa processer och organisatoriska strukturer mellan rektorers ledarskap och specialpedagogers uppdrag, då tidigare forskning ofta uppvisar en begränsning genom att behandla dessa två uppdrag separat, men desto mer sällan relationen däremellan. Vi valde att fokusera på hur rektorer beskriver sitt ledarskap samt hur de kommunikativa processerna och de organisatoriska strukturerna påverkar specialpedagogers utförande. Det är vanligt att studier antingen fokuserar på rektorers ledarskap eller specialpedagogers uppdrag, men det saknas en tydlighet gällande hur rektorer förstår och organiserar det specialpedagogiska uppdraget i praktiken. Det råder en otydlighet kring det specialpedagogiska uppdragets utformning, vilket i sin tur har en påverkan på det dagliga elevhälsoarbetet och skolors utvecklingsarbete. Detta samband är av stor vikt att ta i beaktning i vår studie, eftersom det gör det särskilt intressant att se om rektorers ledarskap och kommunikation möjliggör en tydlighet av det specialpedagogiska uppdragets genomförande i praktiken. I enlighet med styrdokumentens krav på likvärdig utbildning beskriver högskoleförordningen (SFS, 1993:100) att specialpedagogens övergripande uppdrag är att arbeta främjande och förebyggande på organisations-, grupp- och individnivå.

I tidigare forskning samt genom egna yrkeserfarenheter framträder en osäkerhet kring hur det specialpedagogiska uppdraget förstås och omsätts i skolpraktiken. Detta kan begränsa möjligheterna att arbeta förebyggande inom skolans organisation. Studien tar sin utgångspunkt i ett möjligt forskningsgap beträffande hur rektorer organiserar och kommunicerar det specialpedagogiska uppdraget samt hur detta uppfattas och genomförs i verkligheten. Målet med vår studie är att fördjupa förståelsen för hur det specialpedagogiska uppdraget kan organiseras på organisationsnivå för att stärka skolors inkluderande arbete. Genom att analysera sambanden mellan rektorers ledarskap, de organisatoriska strukturerna och det specialpedagogiska uppdragets genomförande strävar vi efter att synliggöra hur kommunikationen och beslutsprocesser bidrar till att tydliggöra det specialpedagogiska uppdraget.

Enligt Leithwood et al. (2019) samt Håkansson och Sundberg (2017) utgör rektorers ledarskap en avgörande roll för skolutveckling samt för hur det specialpedagogiska uppdraget organiseras och genomförs. Leithwood et al. (2019) menar att ledarskap har väsentliga effekter på kvaliteten på skolans organisation samtidigt som det får en positiv effekt på elevernas lärande. Genom ett strategiskt ledarskap skapas de organisatoriska förutsättningar som krävs för att tillvarata och utveckla den kapacitet som organisationen besitter. Vidare visar forskning att rektorers ledarskap är en avgörande faktor för en hög kvalitet i en skolas elevhälsoarbete, men att det samtidigt krävs tydliga organisatoriska förutsättningar. Håkansson och Sundberg (2017) hävdar att en god organisatorisk

grund av specialpedagogens uppdrag stärker skolors långsiktiga utvecklingsförmåga och kapacitetsbyggande. Franzén et al. (2023) beskriver i sin studie att det finns en osäkerhet kring specialpedagogens uppdrag i praktiken, vilket kräver tydlighet i rektorers ledarskap. I studien undersöks hur rektorers ledarskap formar och påverkar det specialpedagogiska uppdraget i grundskolan. Specialpedagogens uppdrag och roll innefattar flera olika ansvarsområden och arbetsuppgifter. Franzén et al. (2023) tydliggör att det är rektor som är den som sätter ramar och skapar förutsättningar för att tydliggöra det specialpedagogiska uppdraget. Detta ligger i linje med ett hållbart utvecklingsarbete där rektorer skapar strukturer som främjar ett organisationssamarbete och lärande.

Syfte och forskningsfrågor

Syftet med vår studie är att fördjupa förståelsen för hur rektorers ledarskap formar och påverkar det specialpedagogiska uppdraget i den kommunala grundskolan, från förskoleklass till årskurs 6. Studien avser vidare att belysa hur rektorers ledarskap kommer till uttryck i relation till det specialpedagogiska uppdraget samt att analysera hur kommunikativa processer och organisatoriska strukturer bidrar till att tydliggöra och möjliggöra uppdragets utförande.

Genom att undersöka dessa aspekter avser studien att bidra med empirisk kunskap om hur det specialpedagogiska uppdraget kan organiseras på organisationsnivå. Mot bakgrund av detta formuleras följande forskningsfrågor som ämnar att beskriva skillnader mellan de två yrkesprofessionerna rektor och specialpedagog:

1. Hur uppfattar rektorer och specialpedagoger rektors ledarskap i relation till det specialpedagogiska uppdraget?

2. Hur uppfattar rektorer och specialpedagoger kommunikation, tydlighet och samsyn i relation till det specialpedagogiska uppdraget?

3. Hur uppfattar rektorer och specialpedagoger organisering och resursfördelning i relation till genomförandet av det specialpedagogiska uppdraget?

Centrala ingående termer

Rektorers ledarskap

Avser rektorers övergripande ansvar att leda, organisera och utveckla den pedagogiska verksamheten i skolan. Begreppet utgår från rektorers uppdrag att utveckla organisatoriska förutsättningar för organisationen (Runström Nilsson, 2023). I ledarskapet omfattas arbetet med kvalitetsutveckling, mål- och resultatstyrning samt främjandet av det kollegiala lärandet och samverkan utifrån det specialpedagogiska uppdraget (Andersson & Johansson, 2020).

Specialpedagogiska uppdraget

Kan förstås som ett åliggande inom skolans organisation med syfte att främja tillgängliga, inkluderande och likvärdiga lärmiljöer för eleverna. (Nilholm, 2019; Ahlberg, 2013) Det specialpedagogiska uppdraget omfattar ett främjande, förebyggande och åtgärdande arbete som innehåller kartläggning, analys och utveckling av stödinsatser på individ-, grupp- och organisationsnivå (Runström Nilsson, 2023). Det specialpedagogiska uppdraget innebär även att fungera som en kvalificerad samtalspartner, handledare och analytisk resurs i en skolas utvecklingsarbete vilket syftar till att stärka undervisningens kvalitet samt elevhälsans förebyggande och hälsofrämjande arbete (Ahlberg, 2013; Eriksson Gustavsson et al., 2011).

Kommunikation i relation mellan rektorer och specialpedagoger

Avser de dialoger och gemensamma analysprocesser som bildar en förståelse för hur det specialpedagogiska uppdraget förstås, prioriteras och fördelas på skolor. Denna kommunikation kan ses både som en formell del av skolans lednings- och styrprocesser samt som en interaktion som bygger på relationsbaserade och sociala aspekter. Det i sin tur har en påverkan på samarbetsförmågan, förtroendet samt tydligheten när det kommer till fördelningen av ansvaret mellan rektorer och specialpedagoger. Således utgör den effektiva kommunikationen en avgörande förutsättning för att den specialpedagogiska kompetensen ska kunna integreras i skolans utvecklingsarbete (Ahlberg, 2016).

Organisering och resursfördelning

Avser de systematiska beslut som rektor fastställer beträffande en skolas organisation vad gäller ansvarsfördelning, schemaläggning, strukturer för samverkan, personalfördelning och ekonomiska förutsättningar. Alla dessa beslut skapar tydlighet för hur det specialpedagogiska uppdraget utformas

och genomförs i praktiken. Den organisering och resursfördelning som fastslås av rektor påverkar både tillgång till den specialpedagogiska kompetensen och dess förutsättning för att ha möjlighet till att utveckla inkluderande lärmiljöer och effektiva stödinsatser (Liljenberg, 2021).

Ansvarsfördelning

Examensarbetet påbörjades höstterminen 2025 och avslutades under vårterminen 2026. Vi har gemensamt identifierat forskningsområdet gällande rektors ledarskap i relation till det specialpedagogiska uppdraget, ett val som växte fram ur diskussioner kring de otydligheter vi själva upplever i vår yrkesutövning. Grunden till examensarbetet startade med att upprätta en forskningsplan, där vi båda läste in oss på litteratur som vi ansåg vara relevant för vårt område. För att fördjupa oss ytterligare tog vi del av vetenskapliga artiklar och avhandlingar. Därefter började vi dela upp skrivarbetet mellan oss. Enkätfrågorna utformades gemensamt och även det informationsbrev som skickades ut till respondenterna. Datainsamlingen bearbetades gemensamt och som vi sedan sammanställde i resultatdelen. Arbetet har präglats av en hög grad av god samverkan mellan oss författare vilket i sin tur har lett till gemensamma beslutsprocesser längs vägen. Arbetet med denna studie har skett både individuellt och gemensamt. Vi har gemensamt kommit fram till och formulerat valt område, syfte samt forskningsfrågor. Databearbetningen i statistikprogrammet Jamovi samt den efterföljande resultatanalysen har genomförts tillsammans för att bidra till att höja validiteten. Oavsett vilket avsnitt i studien vi individuellt har arbetat med har vi granskat varandras delar samt gemensamt bearbetat texten för att säkerställa att arbetets slutgiltiga utformning följer samma språkliga och strukturella form. Således har vi båda bidragit i lika stor utsträckning till studiens planering, genomförande och färdigställande och tar ett gemensamt ansvar för vår studies innehåll och resultat.

Bakgrund

Skolans elevhälsoarbete innefattar både rektorers ledarskap och specialpedagogers uppdrag, vilka tillsammans utgör organisationens förutsättningar. Enligt Håkansson och Sundberg (2017) samt Leithwood et al. (2019) visar forskning att ledarskap utgör en central beståndsdel för skolutveckling och för det specialpedagogiska uppdragets organisering och genomförande. Franzén et al., (2024) förklarar att ledarskap är en central faktor för skolutveckling och för hur det specialpedagogiska uppdraget kan organiseras och genomföras. Studier kring specialpedagogers arbete har indikerat att dessa ansvarsområden kräver tydliga organisatoriska förutsättningar samt en tydlighet när det kommer till rektorers ledarskap (Franzén et al., 2024).

En annan studie klargör att rektorers ledarskap är en avgörande faktor för skolutveckling och för kvaliteten i elevhälsoarbetet (Sunnanquist & Wallin, 2024). Det finns sålunda en grundläggande kunskapsbas som påtalar både vikten av ledarskapet samt komplexiteten i det specialpedagogiska uppdraget. Även om det finns forskning kring detta, finns det ytterligare perspektiv inom området som bör fortsätta forskas vidare inom. Det framgår enligt Sunnanquist och Wallin (2024) att det finns en återkommande begränsning då studier ofta behandlar antingen rektorers ledarskap eller specialpedagogers uppdrag, men desto mer sällan relationen däremellan. Således finns det ett begränsat antal studier som utforskar hur rektorer förstår, tolkar och organiserar det specialpedagogiska uppdraget. Rektorers ledarskap påverkar specialpedagogers möjligheter att arbeta förebyggande och hälsofrämjande på organisationsnivå. Särskilt gäller det i relation till styrdokumentens krav på likvärdig utbildning, tydliga arbetsbeskrivningar och en skolorganisation som skapar förutsättningar för elevers delaktighet och rätt till stöd (SFS 2010:800; Skolverket, 2022; SPSM, 2024). Ytterligare ett forskningsgap framträder i den praktiska samsynen mellan de två professionerna. Forskning antyder att det råder otydlighet kring specialpedagogens uppdrag och att dessa otydligheter påverkar både det dagliga elevhälsoarbetet och skolans utvecklingsarbete (von Ahlefeld Nisser, 2009; 2014).

Håkansson och Sundberg (2017) beskriver att rektorers betydelse för lärande mer generellt relateras i forskningen till fyra övergripande dimensioner av ledarskap. En av dessa, det värdebaserade ledarskapet handlar till exempel om att normer och värden i rektorers ledarskap fungerar som en strategi för att nå utvecklingsmål. Av detta skäl bör rektorer få kunskap om samt förstå vilka värden som redan finns och vilka som behövs för att leda förändring. I det värdebaserade ledarskapet anses det att rektorers personliga värderingar också kan fylla en viktig funktion vid beslutsfattning. Således blir den tillit och det förtroende som byggs upp i relationen mellan rektorer och specialpedagoger en värdefull grund i ledarskapet. Leithwood et al. (2019) framhåller i sin studie att ett kollektivt förhållningssätt i centrala frågor, tillsammans med pedagogers förtroende för rektorers kunskap om skolutveckling, utgör grundläggande förutsättningar. Därtill framgår det att ett involverande och demokratiskt ledarskap såsom rektorers strukturella arbete med arbetslagen är viktiga beståndsdelar i en skolas utvecklingsarbete.

Ett hållbart utvecklingsarbete i skolan fordrar ett medvetet och långsiktigt kapacitetsbyggande. I ett sådant arbete är både rektorers ledarskap och specialpedagogers uppdrag centrala. Rektorer har till uppgift att skapa organisatoriska förutsättningar, som möjliggör skolors pågående utvecklingsarbete. I linje med vad Håkansson och Sundberg (2017) betonar, blir det särskilt viktigt att rektorer behöver främja och leda skolans arbete så att det integreras i skolorganisationen. Därtill handlar det om att säkerställa ledarskapsstrukturer, som prioriterar det dagliga samarbetet, lärandet och reflektionen hos pedagoger. Genom att använda sig av ett strategiskt uppbyggande av specialpedagogens uppdrag och kompetens stärker rektorer skolors långsiktiga utvecklingsförmåga (Håkansson & Sundberg, 2017).

När det gäller det dagliga arbetet tillsammans med pedagoger och andra professioner inom skolan bidrar specialpedagogens uppdrag till kapacitetsbyggande för att identifiera och utveckla undervisningen. Här verkar specialpedagoger både som kvalificerad samtalspartner, som en resurs för analys och stöd för det kollegiala lärandet samt utveckling av arbetssätt och systematiska förbättringsprocesser (Håkansson & Sundberg, 2017). Det specialpedagogiska uppdraget är därmed inte något som sker vid sidan av den ordinarie verksamheten, utan fungerar som en integrerad del av en skolas samlade utvecklingsarbete. Rektorers ledarskap och specialpedagogers uppdrag bildar sammantaget en väsentlig del av ökad måluppfyllelse och varaktig skolutveckling. Det är därför relevant att studera hur rektorer själva beskriver sitt ledarskap i relation till det specialpedagogiska uppdraget. Genom kommunikationen mellan rektor och specialpedagog formas uppdragets tydlighet och hur organisatoriska beslut påverkar genomförandet av det specialpedagogiska arbetet.

Förklaringar till behov av särskilt stöd

Bengtsson och Necovski (2023) framhåller att ett processinriktat arbete avseende det särskilda stödet i skolan innebär ett fokus på de faktorer som främjar elevers lärande och utveckling. Således utgör det ett centralt verktyg för att identifiera och utveckla framgångsfaktorer i relation till elevers behov. Vidare betonar Bengtsson och Necovski (2023) att det specialpedagogiska uppdraget är beroende av skolans organisatoriska strukturer, vilka påverkas av hur utredningsarbetet för en skolas rutiner ser ut. Tydliga och organisatoriskt förankrade rutiner säkerställer elevers rätt till stöd. Detta förutsätter en organisation som möjliggör ett effektivt och systematiskt arbete med stödinsatser i enlighet med gällande riktlinjer (Skolverket, 2022).

Hur specialpedagoger redogör för elevers svårigheter skiljer sig mellan de nordiska länderna. Groth (2007) förklarar att norska specialpedagoger oftare ser svårigheter som något som beror på eleven själv. Det kan handla om funktionsnedsättningar eller andra personliga egenskaper. Vidare förklarar Groth (2007) att svenska specialpedagoger i stället förklarar elevers svårigheter med faktorer inom skolans organisation. Här menar de att dessa faktorer kan handla om undervisningen eller brist på specialpedagogisk kompetens hos lärare. Den största skillnaden menar Groth (2007) är den mellan Sverige och Finland. I Finland ses det specialpedagogiska stödet som en naturlig del av den inkluderande undervisningen, vilket innebär att det inte alltid är nödvändigt att elever har åtgärdsprogram för att ges möjlighet till stödinsatser. I Finland har specialpedagogikens norm haft

fokus på eleven och dess svårigheter. Det finska skolsystemet använder sig av ett system med olika nivåer av stödinsatser, där många elever får någon form av stöd under sin skolgång, men där bara några få elever får ett omfattande specialpedagogiskt stöd. Detta kan bero på att det i Finland är mer vanligt med undervisning i mindre grupper eller individuellt stöd. I Sverige och Norge ligger fokus i stället mer på relationen mellan elev, undervisning och skolmiljö, där det betonas att elevers svårigheter ofta uppstår i mötet mellan elev och skolorganisationen.

En granskning från Skolinspektionen (2012) visar att specialpedagoger ofta vet vilka elever som riskerar att inte nå målen. Samtidigt är de sällan med och utvecklar skolans övergripande arbete, vilket gör att deras kunskap inte alltid tas till vara. Skolinspektionen menar att skolor skulle nå bättre resultat om specialpedagogers kompetens användes mer. En senare granskning (Skolinspektionen, 2021) visar att det finns bristande likvärdighet mellan skolor, vilket påverkar elevers möjligheter att nå utbildningens mål. Elevers kunskapsresultat visar samband med vårdnadshavares utbildningsnivå och migrationsbakgrund. Mot den bakgrunden är det av vikt att rektorer genomför organiserade analyser av elevers förutsättningar och behov. Dessa analyser bör ligga till grund för hur resurser, kompetenser samt skolutveckling riktas till skolor med större behov.

Författningsstöd för elevhälsa och specialpedagogik

Enligt skollagen (SFS 2010:800) ska skolan erbjuda en samlad elevhälsa som omfattar skolsköterska, kurator, skolläkare och psykolog. Yrkesgrupperna behöver inte finnas på plats vid varje enskild skola, men huvudmannens ansvar är att eleverna har tillgång till elevhälsans insatser (Prop. 2009/10:165). I Skollagen (SFS 2010:800, 2 kap. 9–10 §) tydliggörs det att rektor har det yttersta ansvaret för det pedagogiska arbetet på skolenheten, vilket innefattar undervisning, hur resurser fördelas efter elevernas behov. I det här arbetet kan specialpedagogens roll vara av stor vikt. Skollagen (2010:800) ska utöver den specialpedagogiska examensförordningen vara grundläggande vid utformningen av det specialpedagogiska uppdraget. Den lagändring (SFS 2025:729, 2 kap. 25 §), som träder i kraft den 1 juli 2026, innebär ett förtydligande av kravet på tillgång till elevhälsans samtliga yrkesprofessioner. Bestämmelsen tydliggör att skolor inte enbart ska erbjuda en allmän elevhälsa, utan säkerställa en faktisk tillgång till dessa kompetenser, såsom skolläkare, skolsköterska, psykolog, kurator samt specialpedagog eller speciallärare. Det innebär att de olika kompetenserna förväntas samverka för att skapa en gemensam förståelse av elevers behov. Särskilt betonas att specialpedagogisk kompetens ska finnas som en integrerad del av elevhälsoarbetet.

Vidare beskriver Skolverket (2022) att rektor ansvarar för att elevhälsan utformas för att möta elevers olika behov och så att eleverna får den ledning och stimulans, de extra anpassningar eller det särskilda stöd som de behöver. Således är det av stor vikt att rektor har kompetens för att leda en skolas elevhälsoarbete. Det är även rektor som ansvarar för att de kompetenser som finns inom skolans elevhälsa är tydliga och tillgängliga även för pedagoger, som en förutsättning för att utveckla och arbeta förebyggande och främjande i elevhälsoarbetet (SOU 2021:11).

Rektorsrollen

Menckel et al. (2024) menar att rektorsrollen i skolan har blivit mer omfattande över tid. I skollagen (2010:800) har rektorer ett stort ansvar för undervisning, skolutveckling samt hur resurser fördelas efter elevers förutsättningar och behov. Här anser Menckel et al. (2024) att specialpedagoger kan vara ett viktigt stöd i rektorns omfattande arbete, eftersom de besitter en kompetens om vilka elever som behöver extra stöd. Trots detta används den specialpedagogiska kompetensen inte alltid fullt ut, detta särskilt i skolutvecklingsarbetet. Menckel et al. (2024) framhåller att skolor skulle kunna nå bättre resultat om specialpedagogens kompetens i större utsträckning togs tillvara. Då rektor ansvarar för skolans elevhälsa och för att elever ska ges möjlighet till det stöd de behöver är det viktigt att rektor besitter god kompetens samt tydliggör hur det specialpedagogiska uppdraget ska tillämpas i skolan (Skolverket, 2022).

Specialpedagogens uppdrag – mellan undervisning, handledning och skolutveckling

Specialpedagoger har genom åren haft svårt att tydligt kunna definiera sitt uppdrag och sina arbetsuppgifter, både i Sverige och internationellt. Det specialpedagogiska arbetet anpassas ofta efter varje skolas behov, vilket bidrar till att uppdraget kan se olika ut beroende på skola (Groth, 2007). I Sverige är det specialpedagogiska uppdraget ofta förhandlingsbart och kan variera mycket mellan skolor. Ibland är specialpedagogens arbetsuppgifter snarlika speciallärarens och många specialpedagoger fungerar som ”allt i allo” och har många olika uppgifter. Groth (2007) menar på att det finns delade åsikter kring hur specialpedagogens uppdrag ska kunna förtydligas. Tydligare riktlinjer kan behövas för att avgränsa arbetsuppgifter och stärka specialpedagogens uppdrag, medan vissa anser att flexibiliteten i uppdraget är en fördel då arbetet kan anpassas efter det behov som finns på skolan.

Groth (2007) förklarar att de administrativa uppgifterna generellt har ökat, särskilt i Sverige, samtidigt som det direkta arbetet med elever har minskat i Sverige och Norge men är allt vanligare i Finland. Specialpedagoger i Norge har också ett mer utvecklat samarbete med vårdnadshavare och externa aktörer. Liknande roller kan även ses i England och Irland genom rollen som Special Educational Needs Coordinator, benämnt SENCO, en pedagog med särskilt ansvar för att samordna skolors arbete kring elever i behov av särskilt stöd. Vissa av pedagogerna arbetar både med skolutveckling och undervisning, vilket tydligt visar på att uppdraget kan vara svårt att avgränsa samt kan anses otydligt. Fortsättningsvis förklarar Groth (2007) att det specialpedagogiska uppdraget i Danmark vid tidpunkten för sin studie, i hög grad genomfördes genom särskilda undervisningslösningar.

Det specialpedagogiska uppdragets uppgift är att komplettera, utveckla och kritiskt granska den generella pedagogiken utifrån ambitionen och utgångspunkten en skola för alla. Bruce et al., (2016) förklarar att för att klara detta uppdrag ställer det höga krav på kunskap och medvetenhet samt att

kunna omsätta detta i praktiken. För att möjliggöra för elevers lärande förklarar Bruce et al., (2016) att alla pedagoger är i behov av den specialpedagogiska kompetensen.

Sammanfattningsvis har det specialpedagogiska uppdraget en viktig roll i skolan, både i Sverige och andra länder. Trots att uppdraget ser olika ut mellan skolor bedrivs det specialpedagogiska arbetet generellt utifrån ett relationellt perspektiv, där specialpedagogens kompetens riktas mot samspelet mellan elev och miljö (Wetso, 2011). Groth (2007) menar att specialpedagogens yrkesroll har varit otydlig, men i Finland mer tydligt definierad. Bland de nordiska länderna sticker Sverige ut genom att ha både speciallärare och specialpedagoger, där den ena yrkesprofessionen först togs bort för att senare införas igen.

Specialpedagogik som verksamhet

Lärare ska ta hänsyn till elevers olika förutsättningar och behov samt skapa goda möjligheter och lust att lära, något som framkommer i skollagens inledning:

> I utbildningen ska hänsyn tas till barns och elevers olika behov. Barn och elever ska ges stöd och stimulans så att de utvecklas så långt som möjligt. En strävan ska vara att uppväga skillnader i barnens och elevernas förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen. (SFS 2010:800 1 kap. 4 §)

Utmaningen i skollagens inledande paragraf ligger inte i ambitionen att ge alla elever stöd och likvärdiga möjligheter, utan i hur denna ambition konkret ska realiseras i skolpraktiken (Ahlberg, 2017). En ökad individualisering har sedan 1990-talet präglat skolpraktiken, vilket har inneburit mer tid av självständigt arbete samt ökade krav på elevers initiativförmåga. Ahlberg (2017) hävdar att forskning visar på att denna utvecklingsform kan åsidosätta elever i behov av särskilt stöd. Detta menar Ahlberg (2017) i vissa fall kan leda till försämrade studieresultat. Även om individualisering i en skolkontext kan ha både positiva och negativa effekter beroende på hur den omsätts i praktiken, pekar flera faktorer på att allt för mycket fokus på det individuella arbetet riskerar att påverka elevers kunskapsutveckling negativt (Ahlberg, 2017).

Vidare betonas att skolor kontinuerligt genomför bedömningar av elever genom prov, tester och kartläggningar. Ahlberg (2017) förklarar att detta sker genom att identifiera det som kan avvika från normen samt genom att skapa underlag för både betygssättning och skolors bedömning av hur elever i svårigheter bäst kan stödjas.

I skollagen (SFS 2010:800 3 kap. 7–12 §§) anges att om skolan befarar att en elev inte kommer att uppnå de kunskapskriterier som minst ska uppnås, ska eleven skyndsamt ges stöd i form av extra anpassningar inom ramen för den ordinarie undervisningen. Det framkommer även att särskilt stöd får ges i stället för den undervisning eleven annars skulle ha deltagit i, alternativt fungera som ett komplement till detta, om skolan kan befara att en elev inte kommer uppnå kunskapskriterier. Det särskilda stödet kan se ut på olika sätt beroende på att möjligheterna till stöd är beroende av situationen och samspelet mellan eleven och miljön. Det särskilda stödet kan skolan organisera på olika sätt. Eleven kan få stöd och hjälp i den ordinarie undervisningen eller placeras i en mindre

undervisningsgrupp (Ahlberg, 2017). Ahlberg (2017) förklarar att det på de flesta skolor finns tillgång till en specialpedagog som har fördjupade kunskaper inom specialpedagogik. Denne har det särskilda uppdraget att arbeta med samt ge stöd till de elever som anses vara i behov av detta. Specialpedagogens uppdrag handlar om att handleda och samordna insatser för elever i behov av särskilt stöd. Det innebär att ansvara för pedagogiska utredningar samt att analysera svårigheter på individ-, grupp- och skolnivå. Fortsatt innebär uppdraget att specialpedagogen ska agera stöd vid upprättande av åtgärdsprogram i samverkan med berörda aktörer. Det specialpedagogiska uppdraget omfattar att identifiera, analysera samt medverka i skolans arbete med att undanröja hinder för lärande i lärmiljöer, utveckla organisationens lärmiljöer samt stödja elever i svårigheter. Därtill ska det specialpedagogiska uppdraget inkludera handledning i pedagogiska frågor för kollegor, vårdnadshavare och andra aktörer, kunna genomföra uppföljning och utvärdering samt leda utvecklingen av skolans pedagogiska arbete mot målet att möta varje individs förutsättningar och behov (Ahlberg, 2017).

Rektors ledarskap och specialpedagogisk kompetens i skolutvecklingsarbete

Skolinspektionen (2012) förklarar i sin granskning att inte alla rektorer är delaktiga i skolors utvecklingsarbete. I granskningen betraktas det som allvarligt att rektorn inte fullt ut utvecklar det specialpedagogiska arbetet i skolorna, med anledning av att rektors ansvar enligt skollagen är att se till att både undervisningen och elevhälsan utformas på ett sätt så att elever får det särskilda stöd som erfordras. Vid Skolinspektionens granskning framkommer det att specialpedagogens uppdrag är otydligt, vilket i sin tur leder till att roller, ansvar och strukturer över den specialpedagogiska kompetensen är oklara (Ahlberg, 2017). Specialpedagoger har en god överblick över elevresultat, särskilt avseende elever som inte uppnår målen i de nationella ämnesproven, och erbjuder utifrån dessa resultat stödinsatser till elever i behov av särskilt stöd. Däremot har specialpedagoger mer sällan inflytande och delaktighet i det skolövergripande arbetet för ökad måluppfyllelse. Emellertid menar Ahlberg (2017) att det finns undantag då specialpedagogen på vissa skolor arbetar för skolans måluppfyllelse i ett mer övergripande skolperspektiv. Specialpedagoger utgör en viktig resurs för skolledningen genom att erbjuda handledning och stöd till pedagoger samt genom att driva och bidra till att elevresultat kontinuerligt utvärderas och analyseras. Utifrån granskningen förklarar Ahlberg (2017) att handledning från pedagoger med specialpedagogisk kompetens kan utveckla till kontinuerliga omprioriteringar på skolan för att vidareutveckla goda lärmiljöer. Detta menar Skolinspektionen (2012) kan inkludera väsentliga pedagogiska och organisatoriska förändringar på individ-, grupp- och skolnivå. I granskningen är det tydligt att den specialpedagogiska kompetensen i större utsträckning borde användas av rektorer med förhoppning att kunna höja kvaliteten i en skolas utvecklingsarbete.

Rektors avgörande roll i skolans elevhälsoarbete

Skolhuvudman och rektor har det övergripande ansvaret för skolans organisation, undervisningens kvalitet och elevernas skolresultat samt för att verksamheten tilldelas tillräckliga resurser för att kunna bedrivas på ett ändamålsenligt sätt. Eftersom det är rektor som har den centrala rollen i att leda en skolas utvecklingsarbete och kvalitetsarbete är det viktigt att denne är medveten om hur och varför detta ska genomföras (Skolverket, 2022). I detta arbete ansvarar rektor för att sätta tydliga ramar för elevhälsan samt att utveckla elevhälsoarbetet. Även om Skollagen (SFS 2010:800) ger vägledning så är skolutvecklingsarbetet rektors ansvar och där ingår elevhälsoarbetet. Runström Nilsson (2023) anser att rektor ansvarar för att elevers behov av särskilt stöd skyndsamt utreds. Det är därför av stor vikt att rektor är insatt i hur elevhälsans olika kompetenser fungerar samt vilka resurser som finns tillgängliga för att elever ska ges möjlighet till stöd utifrån sina förutsättningar och behov. Vidare betonar Runström Nilsson (2023) att ett framgångsrikt elevhälsoarbete förutsätter att rektor kontinuerligt utvärderar och vidareutvecklar såväl elevhälsans arbetsformer som sitt eget ledarskap i relation till detta arbete. Elevhälsan har ett centralt uppdrag i att utveckla samverkan i hela skolans organisation. Detta arbete ska ske för alla elevers bästa, vilket i sin tur leder till bättre möjligheter och förutsättningar för elever i behov av särskilt stöd (Runström Nilsson, 2023). Det finns flera fundamentala aspekter som har en betydande roll i detta arbete. Rektors ledning och styrning är viktig, då rektor är den som leder och fördelar arbetet bland de verksamma pedagogerna. Runström Nilsson (2023) hävdar att en god planering och tydligt utvärderingsbara mål är viktiga faktorer. Om det skulle finnas brister i någon av dessa, blir det förebyggande arbetet lidande och elevhälsoarbetet riskerar att enbart hantera akuta problem. Vidare förklarar Runström Nilsson (2023) vikten av att lägga tid på elevhälsoarbetet. Således är det viktigt att rektor skapar förutsättningar för alla kompetenser att mötas för att kunna föra dialoger samt följa upp skolutvecklingsarbetet. För att alla dessa viktiga faktorer ska fungera samt att en skola ska ha en väl fungerande elevhälsa, är det av avgörande betydelse att det finns en skolledning som är insatt i elevhälsans olika delar och skilda kompetenser. Det är även betydelsefullt att rektor engagerar sig i att, tillsammans med elevhälsan och övriga pedagoger, utveckla gemensamma strategier för det förebyggande och främjande elevarbetet.

Förutsättningar för det specialpedagogiska uppdraget

Det finns en del faktorer som bidrar till definitionen av en specialpedagogs uppdrag och vad det innebär. Rektorers perspektiv på det specialpedagogiska uppdraget kan påverkas av vad andra pedagoger anser är specialpedagogens uppdrag. Fortsättningsvis kommer studier som synliggör påverkansfaktorer för det specialpedagogiska uppdraget. I forskningen framträder att ansvaret för elevers lärande innefattar organisationens alla kompetenser, vilket gör rektorers ledarskap och den specialpedagogiska kompetensen till avgörande faktorer för en likvärdig utbildning. Det kan ses som en självklarhet att rektorers ledarskap är en nyckelfaktor för skolutveckling och att specialpedagogens kompetens är av stor vikt i mötet med elevers olikheter. Däremot kan det finnas en otydlighet kring vad som händer i kommunikationen däremellan. Fastän både lagar och styrdokument ställer krav på dessa kompetenser, förekommer det en viss grad av otydlighet i det specialpedagogiska uppdraget.

Forskning visar att ledarskap är en central beståndsdel för skolutveckling och för hur det specialpedagogiska uppdraget organiseras och genomförs (Håkansson & Sundberg, 2017; Leithwood et al., 2019). Studier kring specialpedagogers arbete indikerar att dessa ansvarsområden kräver tydliga organisatoriska förutsättningar samt en tydlighet gällande rektorers ledarskap (Franzén et al., 2023). I sin studie tar Franzén et al., (2024) utgångspunkt i ett examensarbete där resultatet visar att specialpedagogens uppdrag kännetecknas av samspel och förväntningar hos rektorer och pedagoger. Detta skapar en otydlig roll där uppdraget ofta formas som ett komplement till rektorns egen kompetens. Trots att specialpedagogen i allt större utsträckning ses som en resurs i skolutveckling är uppdraget fortfarande otydligt. Detta medför att det specialpedagogiska uppdraget ofta riskerar att hamna mellan olika intressen i skolan (Franzén & Ek Andersson, 2023).

Pedagogiskt motstånd

Enligt Franzén och Ek Andersson (2023) framkommer det att rektorerna anser att specialpedagogens uppdrag kännetecknas av hur andra ser på uppdraget. Vidare framgår det att det finns ett visst motstånd hos pedagoger när det kommer till att släppa in specialpedagogen i den ordinarie undervisningen. Resultatet i studien visar att specialpedagogen fungerar som en resurs för det systematiska kvalitetsarbetet och som därigenom kompletterar rektorn, vilket i sin tur bidrar till en organisatorisk helhet där ledarskap och specialpedagogiken samverkar.

Viktig faktor i elevhälsoarbetet

Tidigare studier påvisar även att rektorers ledarskap är en avgörande faktor för kvaliteten i elevhälsoarbetet. Det finns dock en återkommande begränsning då studier ofta behandlar antingen rektorers ledarskap eller specialpedagogers uppdrag separat, men mer sällan relationen däremellan (Sunnanquist & Wallin, 2024). Malmqvist et al. (2022) förklarar att specialpedagogers arbetsuppgifter kan bli helt andra än vad uppdraget egentligen innebär om rektorer inte är tillräckligt uppdaterade på syftet med uppdraget. Vidare beskriver Malmqvist et al. (2022) att rektorer inte alltid uppvisar kunskap om specialpedagogens uppdrag och detta kan medföra hur dessa kompetenser används vilket påverkar likvärdigheten i skolan. Mot den bakgrunden fungerar den specialpedagogiska kompetensen som en spindel i nätet och även som en viktig länk i arbetet med att inkludera elever, vårdnadshavare och övriga pedagoger. Uppdragets komplexitet förutsätter ett utvecklat etiskt förhållningssätt där strävan efter en likvärdig utbildning utgör en central utgångspunkt. Malmqvist et al. (2022) beskriver vidare att det i specialpedagogens roll ingår att ha en helhetssyn samt ett övergripande ansvar och kunna avlägsna de hinder som framkommer på organisations-, grupp- och individnivå. De förväntningar som då finns på specialpedagogen är att ha en god översikt kring resultaten för elever som riskerar att inte nå de uppsatta målen i skolan. Det framkommer att specialpedagogen sällan är delaktiga i skolutvecklingsarbetet för ökad måluppfyllelse.

Pedagogisk insikt i relation till specialpedagogisk kompetens

Även om det inte är ett krav, förekommer det att rektorer har en specialpedagogisk utbildning när de tillträder sitt uppdrag som rektor även om detta inte är vanligt (Holmdahl, 2022). Däremot är det viktigt att den tillträdda rektorn visar på pedagogisk insikt, men här råder en otydlighet kring vad denna pedagogiska insikt ska bestå i. Trots att rektorer har olika grundutbildningar, ska de rektorer som vid tillträde till tjänsten saknar rektorsutbildning så fort som möjligt påbörja utbildning vid det statliga rektorsprogrammet (SFS 2010:800, 2 kap. 12§).

Styrdokument

Styrdokumenten utgör ramen för en skolorganisation. Barnkonventionen (Artikel 28–29, 2018) belyser barns rätt till utbildning och utveckling, skollagen och läroplanen förtydligar vilket ansvar elevhälsan, rektorers ledarskap och den specialpedagogiska kompetensen har. Högskoleförordningen (SFS 1993:100) reglerar den pedagogiska kompetensen och kvaliteten i lärarutbildningen. Tillsammans fungerar dessa som en grund för att kunna analysera hur lagar och riktlinjer styr skolors organisation samt hur den specialpedagogiska praktiken bör användas.

Läroplanen för grundskolan

Läroplanen för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet, fortsättningsvis benämnd Lgr22 betonar att den dagliga undervisningen behöver vara anpassad till elevers skilda förutsättningar för att främja deras lärande och utveckling. Detta innebär att hänsyn ska tas till faktorer såsom elevernas bakgrund, tidigare erfarenheter, språk och kunskaper (Skolverket, 2022).

För att detta ska vara möjligt behöver skolorganisationen utvecklas och svara mot de nationella målen. Således ansvarar rektorn för den dagliga pedagogiska ledningen och för pedagogerna, två viktiga förutsättningar för kvalitativ skolutveckling (Skolverket, 2022). För att uppnå detta måste organisationen frekvent utvärderas och utvecklas genom att följa upp resultat och pröva olika arbetsmetoder. Detta arbete bör därför bedrivas i samverkan mellan skolan, elever och i nära dialog med hemmet.

Enligt Lgr22 (Skolverket, 2022) ska skolan ansvara för att eleverna inhämtar kunskaper som är nödvändiga för individen och där utforskande, nyfikenhet och lust att lära ger en grund för fortsatt utbildning. Därför ligger det på skolan att eleverna erbjuds en strukturerad undervisning under pedagogens ledning, detta såväl tillsammans med andra elever men även enskilt. För att skolan ska kunna säkerställa att elever i behov av särskilt stöd ges möjlighet att uppnå kriterier för bedömning av kunskaper i svenska, svenska som andraspråk och matematik i lågstadiet, innehåller 3 kap. i skollagen (SFS 2010:800) bestämmelser om tidiga insatser samt anpassade efter varje enskild individs förutsättningar och behov. Lgr 22 (Skolverket, 2022) framhäver även detta och beskriver vikten av att stödinsatser organiseras på ett systematiskt sätt och integreras i undervisningen. För att tidigt kunna identifiera stödbehov, planera och genomföra individanpassade insatser blir här specialpedagogens kompetens central. Här stöds både pedagoger och skolledning i det viktiga arbetet att främja alla elevers lärande och utveckling. Eftersom rektorer fungerar både som pedagogisk ledare och chef för all skolpersonal betonar Lgr22 (Skolverket, 2022) att rektorn har det övergripande ansvaret för att organisationen styrs mot de nationella målen. Således är rektorn den som ansvarar för att en skolas resultat följs upp och utvärderas i relation till målen, kunskapskriterier samt betygsbedömning.

Skollagen

Rektorers ansvar

Det råder ett visst tolkningsutrymme i nuvarande styrdokument gällande ansvarsfördelningen inom det specialpedagogiska uppdraget. Rektorer har det yttersta ansvaret för att följa skollagen (SFS 2010:800, 1 kap. 4 §), vilket relaterar till en skolas förebyggande och inkluderande arbetssätt. Holmdahl (2022) menar att en rektor leder verksamheten och bär därför det yttersta ansvaret över att ta hänsyn till elevers olikheter och att ge förutsättningar för eleverna att tillgodogöra sig utbildningen (2010:800, 1 kap. 4§). Detta är kunskaper och kompetenser som specialpedagoger utvecklar genom sin utbildning, men som rektorer utan specialpedagogisk utbildning kan ha begränsad tillgång till.

Det pedagogiska arbete som utförs inom en förskole- eller skolenhet ska ledas och samordnas av en rektor, som har till uppgift att utveckla utbildningen (2010:800, 2 kap. 9 §). I enlighet med skollagen (SFS 2010:800, 2 kap. 10 §) beslutar rektorn om sin inre organisation och har ett ansvar att fördela resurser inom organisationen efter elevers olika förutsättningar och behov. Rektorers ledarskap påverkar specialpedagogers möjligheter att arbeta förebyggande och hälsofrämjande på organisationsnivå, särskilt i relation till styrdokumentens krav på likvärdig utbildning, tydliga arbetsbeskrivningar och en skolorganisation som skapar förutsättningar för elevers delaktighet och rätt till stöd (Skollagen, 2010:800; Skolverket, 2022; Specialpedagogiska skolmyndigheten [SPSM], 2024).

Specialpedagogens uppdrag

Från och med den 1 juli 2026 träder en ändring i skollagen (SFS 2010:800, 2 kap. 25 §) i kraft. Den belyser som tidigare att elevhälsan ska finnas tillgänglig för elever i grundskolan, anpassade grundskolan, sameskolan, specialskolan, gymnasieskolan och anpassade gymnasieskolan. Elevhälsans arbete ska främst vara förebyggande och hälsofrämjande där elevernas väg mot utbildningens mål ska stödjas. Arbetet ska bedrivas på individ-, grupp- och organisationsnivå och i samverkan med övrig skolpersonal. Därtill ska även elevhälsan vara en del av skolans systematiska kvalitetsarbete samt fungera som en länk mellan hälso- och sjukvården samt socialtjänsten. Den ändrade lydelsen av 25 § i skollagen (SFS 2010:800) innebär att förskoleklassen inte längre omfattas av elevhälsans lagstadgade uppdrag. Således kan detta kopplas till förändringen av grundskolans struktur, då grundskolan ska omfatta tio årskurser indelade i lågstadium, mellanstadium och högstadium (SFS 2010:800, 10 kap. 3 §). Förändringen innebär en ny organisatorisk struktur, samtidigt som behov av tidiga och förebyggande insatser kvarstår.

Mot denna bakgrund ligger ett större ansvar på rektorerna, som enligt skollagen har det övergripande ansvaret för skolans organisation och resursfördelning (SFS 2010:800, 10 kap. 3 §). Därav blir rektors ledning en avgörande faktor, även när elevhälsan inte längre har ett formellt uppdrag i den tidigare förskoleklassen. Detta ställer krav på att det förebyggande och hälsofrämjande arbetet fortsätter bedrivas på individ-, grupp- och organisationsnivå. Här får specialpedagogens kompetens en viktig

betydelse, då kunskapen om elevers svårigheter, inkluderande lärmiljöer och hur skolans systematiska kvalitetsarbete kan utvecklas för att möjliggöra ett förebyggande arbete även när elevhälsan inte har ett formellt uppdrag. Genom sin kompetens kan specialpedagogen fokusera på hela organisationen och stödja både rektor och pedagoger när det kommer till strukturskapande som gynnar elevers lärande och utveckling.

Lagändringen innebär att det ansvar som tidigare till stor del låg inom det uppdrag som elevhälsan hade, delvis förflyttas mot det strategiska ansvar som skolledningen har. Således kommer rektor behöva säkerställa att den specialpedagogiska kompetensen på skolan används på ett systematiskt sätt och över en längre tid, vilket har en nära koppling till skolans övergripande kvalitetsarbete. Det kan öppna upp för möjligheten till ett mer integrerat specialpedagogiskt uppdrag, men kan samtidigt innebära en risk för att arbetet organiseras och genomförs varierande mellan skolor beroende på hur rektorernas ansvar tolkas och omsätts i skolpraktiken.

Högskoleförordningen

Gällande kompetenskraven förväntas specialpedagogen enligt högskoleförordningen (SFS 2017:1111) kunna leda ett utvecklingsarbete där målet är att möta elevers olika förutsättningar och behov. För specialpedagogexamen finns det specifika krav som ställs, såsom att kunna visa kunskap om ett områdes vetenskapliga grund och att ha insikt i aktuell forskning samt utvecklingsarbete. Vidare behövs även kunskap om olika funktionsnedsättningar där neuropsykiatriska svårigheter ingår samt att kunna uppvisa en fördjupad kunskap och förståelse inom det specialpedagogiska området. Följaktligen ska en blivande specialpedagog visa på en förmåga att kritiskt och självständigt kunna analysera och medverka i förebyggande arbete, kunna undanröja hinder och svårigheter samt också visa på förmågan att leda skolans utvecklingsarbete. Alla dessa delar är centrala faktorer för specialpedagogens uppdrag i en skolas organisation.

Barnkonventionen

I enlighet med Barnkonventionens artikel 28 (Barnkonventionen, 2018) har alla barn rätt till utbildning. Detta inkluderar en obligatorisk och kostnadsfri grundskola, möjlighet till gymnasial utbildning samt stöd för höge utbildning baserat på den egna förmågan. Vidare betonas att det är staten som också ska säkerställa att moralen i skolan upprätthålls och att det respekterar barnets värdighet samt att kunna vidta åtgärder för att främja skolnärvaro och således förebygga studieavbrott.

I Barnkonventionens artikel 29 (2018) ska utbildningen syfta till att utveckla ett barns fulla potential, främja respekt för de mänskliga rättigheterna och den kulturella identiteten samt förbereda barnet för en ansvarsfull uppväxt i ett fritt och fördomsfritt samhälle. Dessa två artiklar understryker hur viktigt det är att skolans verksamhet planeras och genomförs där inkludering av anpassat stöd väger tungt. Detta kan kopplas till rektorers ansvar för skolans ledning och den specialpedagogiska kompetensen när det kommer till att identifiera och stödja elever i behov av extra stöd.

Teoretiska utgångspunkter

För att utforma vår studies teoretiska ram föll valet på att kombinera Bronfenbrenners ekologiska systemteori (Hwang & Nilsson, 2025) med en skolorganisatorisk teori (Ärlestig, 2016). Dessa teorier används för att analysera samspelet mellan rektorers ledarskap, det specialpedagogiska uppdraget samt skolorganisatoriska strukturer på olika nivåer. Utöver dessa teorier ingår även kompletterande teoretiska perspektiv. Det relationella och organisatoriska perspektivet används för att fördjupa förståelsen av hur elevers förutsättningar och behov kan förstås i relation till lärmiljö och organisation. Vidare bidrar teorier om det kapacitetsbyggande och värdebaserade ledarskapet med förklaringar till hur rektorers ledarskap påverkar förutsättningarna för det specialpedagogiska uppdraget. Sammanfattningsvis används dessa teorier senare i resultatanalysen. Detta för att skapa en förståelse för hur organisatoriska, relationella och det värdebaserade ledarskapet samverkar och påverkar det specialpedagogiska uppdraget i praktiken.

Systemteori och skolorganisatorisk teori

Utifrån studiens syfte används Bronfenbrenners ekologiska systemteori (Hwang & Nilsson, 2003) i kombination med skolorganisatorisk teori (Ärlestig, 2016). Bronfenbrenner utvecklade teorin som kritik mot den psykologiska traditionen som i första hand fokuserade på individen. Han menade i stället att individen alltid befinner sig i ett sammanhang där normer, organisatoriska strukturer och relationer samverkar och påverkar varandra (Hwang & Nilsson, 2003). Vidare förklarar Guy-Evans (2025) att den ekologiska systemteorin ser barnets utveckling som ett avancerat system innehållande relationer som påverkas av flera olika nivåer i barnets omgivande miljö.

Miljöerna delas in i fem olika system; mikrosystem, mesosystem, exosystem, makrosystem och kronosystem. Mikrosystemet är den mest betydande nivån vilken omfattar barnets direkta omgivning, såsom familj och skola. Bronfenbrenner förklarar att systemteorin har betydande innebörd för den pedagogiska praktiken och förståelsen över olika utvecklingssammanhang, där det specialpedagogiska uppdraget ingår (Guy-Evans, 2025). Bronfenbrenner betonar betydelsen av faktorer utanför individen och som på olika sätt påverkar individers beteende, såsom grupper, organisationer och samhället (Hwang & Nilsson, 2003). Dessutom beskrivs hur de olika nivåerna i ett system kan vara en påverkansfaktor. Makronivån utgör den övergripande ramen för skolans organisation och består av de lagar och styrdokument som reglerar verksamheten. På denna nivå analyseras hur skollagen, läroplanen och Barnkonventionen definierar uppdraget samt fastställer ansvarsfördelningen för både rektorer och det specialpedagogiska uppdraget. Genom att utgå från makronivån bildas en förståelse för de krav som finns gällande likvärdig utbildning och rätt till stöd som ligger till grund för hur uppdraget organiseras i praktiken. Vi utgår även från mesonivån, där vi ser över rektorernas ledarskap och struktur. Eftersom denna nivå involverar samspelet mellan de olika faktorerna från mikronivån, kan dessa ha en betydande inverkan på barnets utveckling (Guy-Evans, 2025). Därav är det av betydelse att rektorers ledarskap samverkar med övriga pedagoger och elevhälsan för att möjliggöra en utbildning varje enskild elevs behov och förutsättningar tillgodoses.

Genom att analysera dessa tre nivåer skapas en djupare förståelse kring hur rektorers ledarskap och beslut påverkar det specialpedagogiska uppdraget. Bronfenbrenners ekologiska systemteori är särskilt lämpad för vår studie då den möjliggör en analys av uppdrag och strukturer inom skolans organisation.

Den skolorganisatoriska teorin bidrar med en förklaring till hur otydligheter i uppdraget påverkar den dagliga praktiken. För att kunna beskriva hur en organisation fungerar i det praktiska, behöver stöd tas i den skolorganisatoriska teorin (Ärlestig, 2016). I denna teori får vi en djupare förklaring i hur otydligheter i det specialpedagogiska uppdraget påverkar den dagliga praktiken. I likhet med Bronfenbrenners ekologiska systemteori (Hwang & Nilsson, 2023) utgår detta systemtänkande från att det finns ett samband mellan individen och samhället till ett reflekterande och inkluderande ledarskap, där rektor involverar fler i strategiska diskussioner, kan bidra till en mer långsiktig effektivitet och ett stärkt förtroende vid beslutsfattandet. I en skolkontext innebär detta att rektors ledarskap inte kan förstås isolerat från relationers strukturer och organisatoriska processer som omger den dagliga praktiken. Ett reflekterande och inkluderande ledarskap, där rektor involverar specialpedagoger och övriga yrkesprofessioner i skolans utvecklingsarbete, kan bidra till att skapa en gemensam förståelse för organisationens mål och utmaningar. Genom att ta vara på olika kompetenser stärks förutsättningarna för välgrundade beslut, samtidigt som det främjar tillit och delaktighet. Ett sådant arbetssätt kan bidra till en mer hållbar och långsiktig utveckling av skolans utvecklingsarbete, där både ansvar och beslutsfattande förankras i ett systemperspektiv snarare än att vara individbaserat (Hwang & Nilsson, 2023).

Sammanfattningsvis handlar den skolorganisatoriska teorin om att analysera hur de kommunikativa processerna och de organisatoriska strukturerna skapar eller hindrar en tydlighet i organisationen, vilket har en direkt påverkan i hur det specialpedagogiska uppdraget kan utföras i praktiken (Ärlestig, 2016).

Relationellt och organisatoriskt perspektiv

Den teoretiska utgångspunkten för vår studie vilar på en specialpedagogisk teoribildning med fokus på det relationella och det organisatoriska perspektivet, då dessa förklaras utifrån det pedagogiska ledarskapet och organisationsstrukturer. Det relationella perspektivet möjliggör hur rektorers pedagogiska ledarskap strukturerar de organisatoriska förutsättningar som är viktiga för det specialpedagogiska uppdraget. Detta perspektiv betonar hur elevers förutsättningar och svårigheter kan förstås i relation till de pedagogiska, sociala och organisatoriska sammanhang där lärandet äger rum (Wetso, 2011).

Rektorer har det yttersta ansvaret för att följa skollagen (2010:800, 1 kap. 4§), vilket i sin tur relaterar till skolans förebyggande och inkluderande arbetssätt. Således krävs det en god pedagogisk inblick där elevers svårigheter blir förstådda i relation till skolans lärmiljöer, organisation samt pedagogiska strukturer snarare än att ses som enbart individuella brister (Holmdahl, 2022). Olikheter i rektorers ledarskap samt medvetenhet kring det specialpedagogiska uppdraget kan få konsekvenser för hur mötet med elevers olikheter organiseras och tar sig uttryck i skolans verksamhet. Även om rektorers uppdrag skiljer sig från specialpedagogens är det av stor vikt att rektorer ser komplexiteten i specialpedagogens uppdrag och i sin tur tar del av specialpedagogens breda kompetens i ett skolutvecklingsarbete (Holmdahl, 2022). Det relationella perspektivet är särskilt relevant för vår studie då det beskriver rektorers organisering av det specialpedagogiska uppdraget och hur samverkan påverkar det specialpedagogiska uppdragets möjligheter att arbeta förebyggande och hälsofrämjande (Wetso, 2011). Vidare kan studien sammankopplas till det organisatoriska perspektivet där rektorer på organisationsnivå behöver se det specialpedagogiska uppdraget som en kompetens i en skolas utvecklingsarbete.

Malmqvist et al. (2022) förklarar att specialpedagogers arbetsuppgifter kan bli helt andra än vad uppdraget egentligen innebär om rektorer inte är tillräckligt uppdaterade på syftet med det specialpedagogiska uppdraget. Det kan handla om olika sätt att uppfatta orsaker till elevers prestationer och välmående, men också om rektorers skilda intressen inom specialpedagogiska frågor.

Kapacitetsbyggande och värdebaserat ledarskap

Ett hållbart utvecklingsarbete fordrar ett medvetet och långsiktigt kapacitetsbyggande. Genom ett strategiskt uppbyggande av specialpedagogens kompetens stärker rektorer skolors långsiktiga utvecklingsförmåga (Håkansson & Sundberg, 2017). Vidare används teorier om det värdebaserade ledarskapet, där rektorers normer och värden fungerar som en strategi för att nå utvecklingsmål. I detta ledarskap utgör tilliten och förtroendet mellan rektorer och pedagoger en värdefull grund. För att en rektor ska kunna leda ett förändringsarbete är det viktigt att sätta sig in i och förstå vilka grundläggande delar som redan finns och som är de mest framträdande (Håkansson & Sundberg, 2017). En rektors personliga värderingar fyller också en viktig funktion vid beslutsfattande. När svårlösliga problem uppstår eller när informationen är bristfällig kan dessa personliga värderingar

fungera som en ersättning för den tydlighet som annars hade behövts. Håkansson och Sundberg (2017) framhåller att relationer som präglas av förtroende och tillit mellan rektor och pedagoger utgör en viktig del av ett värdebaserat ledarskap. Sådana relationer kan skapa förutsättningar för öppen kommunikation, samarbete och gemensamt ansvarstagande i en skolas utvecklingsarbete.

Håkansson och Sundberg (2017) beskriver hur den specialpedagogiska kompetensen bidrar till kapacitetsbyggande genom organisationsutveckling. Ur ett organisatoriskt perspektiv betonas rektorers ledarskapsroll som en central och avgörande faktor för det specialpedagogiska uppdragets samordning i det systematiska kvalitetsarbetet, snarare än att begränsa detta arbete till individinriktade stödinsatser. Vår studie tar stöd i teorier som belyser det pedagogiska och värdebaserade ledarskapet. Det handlar om hur rektorers normer, värderingar och kommunikation påverkar hur uppdraget tolkas och omsätts. Med koppling mot vår studie har dessa teoretiska utgångspunkter relevans för att kunna analysera hur kommunikationen mellan rektorer och specialpedagoger bidrar till en tydlighet och samsyn för det specialpedagogiska uppdraget.

Teorins användning i studien

De valda teoribildningarna används i flera delar av studien och utgör en teoretisk grund för operationaliseringen av studiens centrala begrepp i enkätundersökningen. De ingående begreppen i studien är rektorers ledarskap, kommunikation, organisering och det specialpedagogiska uppdraget. Dessa operationaliseras för att kunna få fram mätbara data som har stöd i de relationella och organisatoriska teorierna inom specialpedagogiken. Utformningen av enkätfrågorna belyser hur det specialpedagogiska uppdraget används förebyggande och utvecklande inom organisationen. Således blir det en betydelsefull faktor inom det relationella perspektivet. Resultaten analyseras utifrån insamlad data i relation till hur rektorers ledarskap möjliggör eller begränsar ett relationellt och organisationsinriktat specialpedagogiskt uppdrag. Därtill bidrar teoribildningen att studiens syfte och forskningsfrågor kan besvaras genom att synliggöra sambandet mellan rektorers ledarskap, organisatoriska strukturer och det specialpedagogiska uppdraget. Avslutningsvis skapar teoribildningen en fördjupad förståelse för hur rektorers ledarskap inte enbart påverkar enskilda arbetsuppgifter, utan även formar de strukturella och relationella förutsättningar som anses nödvändiga för ett långsiktigt förebyggande och inkluderande specialpedagogiskt arbete på skolnivå.

Metod

I studien tillämpades ett deduktivt angreppssätt vilket innebär att resultatanalysen tog utgångspunkt i teoretiska perspektiv (Bryman et al., 2025). Bronfenbrenners ekologiska systemteori samt skolorganisatorisk teori utgör det teoretiska ramverk som ligger till grund för studiens utformning. Således kommer detta till uttryck genom att de centrala begreppen operationaliseras utifrån de teoretiska utgångspunkterna och ligger till grund för enkätkonstruktionen. Vidare användes teorierna som stöd i resultatanalysen. Sammanfattningsvis blev studien teoristyrd då den undersökte hur empirin förhöll sig till de teoretiska perspektiven på rektorers ledarskap och det specialpedagogiska uppdraget.

Design

I syfte att synliggöra rektorers ledarskap och dess påverkan på det specialpedagogiska uppdraget samt analysera hur kommunikativa processer och organisatoriska strukturer bidrar till att tydliggöra och möjliggöra uppdragets utförande användes en kvantitativ ansats, vilket möjliggjorde insamling av data från ett större antal respondenter samt analys av samband, variationer och övergripande mönster mellan studiens variabler (Bryman et al., 2025). Studien använde en tvärsnittsdesign för att undersöka samspelet mellan ovanstående organisatoriska faktorer. Bryman et al. (2025) beskriver att tvärsnittsdesign i form av enkätstudier lämpar sig väl vid kvantitativ datainsamling från ett större antal respondenter. Således var förhoppningen att urskilja variationer och samband mellan de olika variablerna vid ett specifikt tillfälle. I studien användes tvärsnittsdesignen eftersom datainsamlingen skedde vid ett tillfälle och inte över tid, vilket enligt Bryman et al. (2025) är utmärkande för en kvantitativ forskningsmetod. Tvärsnittsdesignen möjliggjorde analys av hur rektorers organisatoriska strukturer på mesonivå relaterar sig till mikronivån i specialpedagogens uppdrag och genomförande. Den utgjorde även grunden för jämförelser mellan olika kommunala grundskolor från förskoleklass till årskurs 6 i Norrbotten. Dessa jämförelser skapade förutsättningar för att identifiera organisatoriska skillnader på skolnivå och därigenom besvara hur rektors organisering och kommunikation möjliggjorde eller begränsade genomförandet av det specialpedagogiska uppdraget.

Bronfenbrenners ekologiska systemteori i kombination med skolorganisatorisk teori stärkte analysen i studien. Genom användningen av dessa teorier kunde resultaten förklaras snarare än enbart beskrivas. Avsikten var även att tydliggöra kommunikationen från rektor till organisationen i syfte att skapa ökad klarhet kring det specialpedagogiska uppdraget. Sammantaget bidrog detta till en fördjupad analys av studiens resultat.

Urval

Urvalsunderlaget för studien utgjordes av verksamma rektorer och specialpedagoger inom 14 kommunala grundskolor i Norrbotten, omfattande förskoleklass till årskurs 6 (F–6). Enkäten skickades till minst 115 respondenter. Detta antal baseras på de e-postadresser som var tillgängliga via skolornas hemsidor. I en av de medverkande kommunerna distribuerades enkäten internt inom skolornas organisation, vilket innebär att det exakta antalet mottagare inte kan fastställas. Det faktiska antalet mottagare kan därför vara något högre än det angivna. Total deltog 31 respondenter i studien. För att kunna urskilja respondenternas erfarenhet samlades bakgrundsinformation in genom frågor om yrkeserfarenhet och skolstorlek. Respondenterna hade varierande erfarenhet i sin nuvarande yrkesroll, från 0–5 år till mer än 10 år. De arbetade även på skolor av varierande storlek, från mycket liten skola med upp till cirka 100 elever till stor skola med mer 601–900 elever. Detta innebär att studien omfattar erfarenheter från rektorer och specialpedagoger verksamma inom olika skolkontexter.

Mot bakgrund av det specialpedagogiska uppdraget i hög grad påverkas av rektorers struktur, ledning samt resursfördelning var en design som möjliggör jämförelser av dessa faktorer mellan respondentgrupperna relevant för att besvara forskningsfrågorna. Således möjliggjorde urvalsnivån med rektorer och specialpedagoger en identifiering av organisatoriska skillnader. En urvalsmetod där forskare söker efter respondenter som besitter lämpliga erfarenheter och specifik kunskap är ett målstyrt urval (Bryman et al., 2025). I syfte att få en karaktäristisk bild av rektorers och specialpedagogers svar och bedömningar inom det specialpedagogiska uppdraget användes detta målstyrda urval, vilket säkerställde att respondenterna var relevanta för forskningsfrågorna.

Bortfall

Bortfall är en av de centrala metodologiska utmaningar vid enkätundersökningar, både beträffande de respondenter som inte besvarar enkäten enligt tidsramen och för de frågor som respondenterna lämnar obesvarade (Bryman et al., 2025). Enkäten skickades ut till 115 mottagare, varav 31 besvarade enkäten. Detta motsvarar en svarsfrekvens på cirka 27 % samt ett bortfall på cirka 73 %. För att minska risken för eventuella externa bortfall skickades en påminnelse efter två veckor, vilket bidrog till att öka svarsfrekvensen hos respondenterna (Bryman et al., 2025). Vid bortfall av data där respondenterna inte hade besvarat enskilda frågor, behövde vi säkerställa hur detta skulle hanteras (Bryman et al., 2025). Bryman et al. (2025) förklarar att ett högt bortfall kan påverka studiens generaliserbarhet samt medföra risk för att resultaten kan bli skeva. Vidare förklarar Bryman et al. (2025) att den information som bör ingå i informationsbrevet till respondenterna bör betona studiens relevans samt den tid som krävs för att besvara enkäten, vilket kan öka motivationen till att delta. En risk i studien var bortfall, där rektorer eller hela skolor avböjde deltagande, vilket i sin tur kunde inverka på generaliserbarheten. Detta beaktades i resultatdiskussionen där eventuella avvikelser analyserades och relaterades till bortfallet.

Datainsamling

I studien användes en webbaserad enkät, som utformades med hjälp av enkätverktyget LTU Survey. Enkätfrågorna baserades på forskningsfrågorna, vilka operationaliserades för att generera relevanta och ändamålsenliga frågor. Enkäten distribuerades via e-post i form av en bifogad länk till skolornas kontaktadresser. E-postadresserna hämtades från respektive skolas eller kommuns hemsida. I de fall direkta kontaktuppgifter till rektorer eller specialpedagoger fanns tillgängliga skickades enkäten direkt till dessa. I andra fall användes centrala e-postadresser, varpå enkäten vidarebefordrades internt inom organisationen. I enstaka fall tillhandahölls specifika e-postadresser efter kontakt, varefter enkäten kunde distribueras. Enligt Bryman et al. (2025) är webbaserade enkäter en effektiv metod för datainsamling, då utformningen minskar risken för att respondenterna missar att besvara enskilda frågor. Enkäten (se Bilaga 2) bestod av fyra bakgrundsfrågor, 16 likertskalefrågor med fasta svarsalternativ (1–5) samt fyra öppna frågor. Denna kombination av frågetyper rekommenderas av Bryman et al. (2025), då den bidrar till en tydlig och överskådlig utformning som underlättar för respondenterna. Bryman et al. (2025) betonar även vikten av en välstrukturerad enkät, vilket i detta fall främjades genom en vertikal presentation av svarsalternativen i likertskalefrågorna.

Studiens centrala begrepp, rektorers ledarskap, kommunikationen kring det specialpedagogiska uppdraget samt organisationen kring detta, operationaliserades genom att utforma enkätfrågor (Bryman et al., 2025). Ledarskapet operationaliseras genom de enkätfrågor som rörde rektorers ansvarstagande och uppföljning av det specialpedagogiska uppdraget. När det kom till kommunikationen mellan rektor och specialpedagog belystes den genom frågor om konkretiseringen av det specialpedagogiska uppdraget. De organisatoriska aspekterna mättes genom frågor som berörde struktur och tillgång till specialpedagogisk kompetens. Genom detta tillvägagångssätt möjliggjordes en analys av hur olika delar av rektorers ledarskap samverkade i relation till det specialpedagogiska uppdraget.

Databearbetning

Efter slutförd datainsamling överfördes enkätsvaren till statistikprogrammet Jamovi, vilket möjliggjorde en systematisk bearbetning samt analys av insamlade data. Enkätfrågorna kategoriserades enligt lämplig datanivå, såsom nominal-, ordinal- och kvotdatanivå (Backman et al., 2012). Då Jamovi är anpassat för kvantitativa studier samt är användbar vid analys av inkommande data, stödjer det studiens syfte att kunna identifiera eventuella samband eller skillnader mellan de centrala aspekterna i studien. Resultaten presenterades i tabeller, vilket gjorde att tolkningen av data konkretiserades samt påvisade möjliga variationer mellan respondentgrupperna rektorer och specialpedagoger. Den systematiska bearbetningen av materialet möjliggjorde en tillförlitlig dataanalys som säkerställde att studiens forskningsfrågor kunde besvaras med hjälp av en kvantitativ metod.

I enkätanalysen användes flera olika statistiska mått i syfte att möjliggöra tolkning av resultaten. Ett p-värde i tabellerna visade sannolikheten om resultaten berodde på slumpen, där lägre värden än 0,05 tydde på statistisk signifikans. Inom ramen för denna studie avsåg den statistiska signifikansen i vilken utsträckning de uppmätta skillnaderna mellan de två yrkesprofessionerna rektor och specialpedagog kunde anses vara tillförlitliga och inte enbart bero på slumpmässiga avvikelser. När ett resultat uppnådde statistisk signifikans innebar det att det fanns tillräckligt med starkt empiriskt stöd i datamaterialet för att anta att de uppmätta skillnaderna återspeglade en faktisk skillnad mellan dessa grupper.

För att analysera insamlad data användes deskriptiv statistik i form av medelvärde och standardavvikelse (SA), vilket möjliggjorde en översikt av respondenternas svar samt variationen inom de två yrkesprofessionerna. Vidare genomfördes oberoende t-tester för att undersöka om det fanns några eventuella skillnader mellan rektorer och specialpedagoger. Den effektstorlek som redovisas i tabellerna var ett mått på skillnaden mellan yrkesprofessionerna. Cohen´s *d (d)* användes för att visa storleken på skillnaden mellan yrkesprofessionerna, oberoende av storleken på urvalet.

Standardavvikelsen (SA) beskrev spridningen i datamaterialet och visade hur enskilda variabler skilde sig åt. Enkätens reliabilitet analyserade med hjälp av Cronbachs alfa, vilket mäter den interna konsistensen. Således visar analysen i vilken utsträckning enkätfrågorna visade ett samband. N avsåg antalet respondenter i respektive yrkesprofession och användes för att tydliggöra urvalets storlek i analyserna.

Reliabilitet och validitet

I förhållande till vår studies syfte och forskningsfrågor beaktades vetenskapliga kvalitetsgrunder såsom operationalisering, reliabilitet och validitet. Att förhålla sig till dessa grunder var en avgörande faktor för att säkerställa att studien tydliggjorde rektorers svar och bedömningar av sitt ledarskap samt betydelsen för det specialpedagogiska uppdraget i den kommunala grundskolan.

För att verifiera studiens kvalitet togs hänsyn till både reliabilitet och validitet vid utformningen och genomförandet av enkätundersökningen. Studiens tillförlitlighet prövades genom en bedömning av reliabiliteten, det vill säga i vilken utsträckning studien skulle kunna ge samma resultat vid en upprepning under liknande förhållanden (Bryman et al., 2025). För att kunna uppnå en hög reliabilitet formulerades enkätfrågorna tydligt, vilket medförde att en tolkning och variation i hur respondenterna uppfattade frågorna minskade. Validiteteten visade huruvida en eller flera indikatorer utformades i syfte att mäta ett begrepp och att det verkligen mätte just det begreppet (Bryman et al., 2025). Enkätfrågorna utformades utifrån studiens forskningsfrågor, däribland rektorers ledarskap samt organisering kring det specialpedagogiska uppdraget. Genom att enkäten riktades mot rektorer från flera kommunala grundskolor stärktes den externa validiteten, vilket medförde en ökad generaliserbarhet (Bryman et al., 2025). Då vår studie omfattade skolnivå som analysenhet gavs möjlighet till att kunna ställa hypoteser om organisatoriska strukturer i de kommunala grundskolorna. Sammanfattningsvis stärktes studiens reliabilitet och validitet genom utformningen av tydliga

enkätfrågor, en tydlig teoretisk koppling till forskningsfrågorna samt analyser av datamaterialet både i statistikprogrammet Jamovi och genom egen granskning. För att stärka studiens vetenskapliga kvalitet beaktades den externa validiteten genom att inkludera både rektorer och specialpedagoger som respondenter, vilket skapade möjligheten att belysa det specialpedagogiska uppdraget ur flera perspektiv. Respondenterna utgjordes av de två yrkesprofessionerna från skolor av varierande storlek med olika lång erfarenhet av yrkena, vilket bidrog till en variation i urvalet. Samtidigt behöver studiens externa validitet tolkas med viss försiktighet då svarsfrekvensen var relativt låg, vilket kan påverka möjligheten att generalisera resultaten till alla rektorer och specialpedagoger.

Den ekologiska validiteten beaktades genom att enkätfrågorna utformades med syfte att undersöka respondenternas erfarenheter och uppfattningar av hur det specialpedagogiska uppdraget organiseras och genomförs i skolpraktiken. Således riktades fokus på det specialpedagogiska uppdragets praktiska utformning och genomförande.

Vidare kopplades forskningsfrågorna till de faktiska arbetsuppgifterna inom yrkesprofessionerna (Bryman et al., 2025). Detta medförde att resultaten indikerade en hög ekologisk validitet, vilket möjliggjorde att slutsatserna inte enbart kunde överföras till liknande kontexter, utan även ge en tydligare organisatorisk beskrivning av hur rektorers ledarskap påverkar och formar det specialpedagogiska uppdraget.

Forskningsetiska överväganden

Vår studie följde de fyra forskningsetiska principerna och utgick från informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet samt nyttjandekravet (Vetenskapsrådet, 2024). Respondenterna fick ta del av ett informationsbrev (se Bilaga 1) inför sitt deltagande i studien. I informationsbrevet framgick tydligt studiens syfte, forskningsfrågorna, den förväntade tidsåtgången samt hur data skulle komma att bearbetas. Enligt informations- och samtyckeskraven informerades respondenterna om studiens syfte, hur personuppgifter skulle behandlas samt att deltagandet var frivilligt. I enlighet med nyttjandekravet användes insamlad data enbart för denna studie. Eftersom enkäten besvarades anonymt var det inte möjlighet att i efterhand identifiera enskilda respondenters svar, Därmed var det inte heller möjligt att radera enskilda svar efter att enkäten skickats in (Vetenskapsrådet, 2024).

Då studien riktade sig till rektorer och specialpedagoger i egenskap av yrkesutövare och inte omfattade elever, samt att inga känsliga personuppgifter samlades in, bedömdes studiens etiska problematik som låg. Materialet behandlades med stor konfidentialitet. Allt insamlat datamaterial lagrades på ett säkert sätt och var enbart tillgängligt för oss som genomfört studien. Respondenterna behövde inte ange vare sig namn eller vilken skola de tillhörde. Endast kön registrerades, vilket gjorde att insamlad data var anonym och inte kunde kopplas till respondenten eller skola (Vetenskapsrådet, 2024). Detta tillvägagångssätt bidrog till att nyttjandekravet följdes, eftersom data endast användes för studiens syfte. Vid godkänt examensarbete raderades allt insamlat datamaterial, vilket medförde att det inte kunde återskapas. Dessa insatser tillsammans syftade till att göra respondenternas

deltagande säkert samt att värna om deras integritet, detta i enlighet med de forskningsetiska riktlinjer som gäller (Bryman et al., 2025). Datainsamlingen utfördes digitalt och där togs hänsyn till dataskyddsförordningen. Varken personuppgifter eller IP-adresser som kunde identifiera respondenterna sparades eller samlades in. Den information som framkom användas enbart för forskningsändamål inom ramen för studien. Detta säkerställde att vi följde dataskyddsförordningen (Bryman et al., 2025).

Resultat

Resultaten redovisas i relation till studiens syfte och forskningsfrågor och innefattar deskriptiv statistik samt jämförelser mellan yrkesprofessionerna rektor och specialpedagog. I resultatdelen kommer varje forskningsfråga att förklaras enskilt mot den analysdata som framkommit. Resultaten är organiserade i relation till tre av studiens centrala begrepp – ledarskap, kommunikation och organisering. Dessa tre begrepp ligger till grund för de teoretiska perspektiv som belyser samspelet mellan individ, organisation och struktur. Detta innebär att teorierna främst används för att organisera resultaten, inte för att i detalj analysera dem.

Deskriptiv statistik

I Tabell 1 visas den deskriptiva statistiken över de tre indexgrupperna. Dessa grupper är en sammanslagning av variabler utifrån enkätfrågorna. Ledarskap_index innefattar enkätfrågorna 6–8 som uppskattar rektors ledarskap och perspektiv. Kommunikation/tydlighet_index innefattar enkätfrågor 12–14 som uppskattar hur dialogen mellan ledning och specialpedagogisk kompetens fungerar. I den sista indexgruppen, Organisering/genomförande_index innefattas enkätfrågorna 16–21. Denna grupp belyser hur strukturen påverkar det dagliga arbetet. I tabellen utgörs yrke av rektor och specialpedagog.

Tabell 1. Deskriptiv statistik för indexgrupperna

Jämförelse mellan rektor och specialpedagog i de tre indexgrupperna

	Yrke	Medelvärde	SA
Ledarskap_index	**Rektor**	4,67	0,509
	Spec	3,83	1,059
Kommunikation/tydlighet_index	**Rektor**	4,25	0,495
	Spec	3,17	0,870
Organisering/genomförande_index	**Rektor**	3,42	0,258
	Spec	3,18	0,372

Tabell 1 visar standardavvikelsen (SA) mellan yrkesprofessionerna. Det framgår generellt att specialpedagoger uppvisar större spridning i sina svar jämfört med rektorer, särskilt inom Ledarskap och Kommunikation/tydlighet. Detta indikerar mer varierande uppfattningar hos specialpedagogerna. Rektorernas svar är i jämförelse mer enhetliga. Den deskriptiva statistiken antyder att rektorer överlag skattar sitt ledarskap högre än vad specialpedagoger gör. Medelvärdena visar att rektorer

genomgående skattar samtliga indexgrupper högre jämfört med specialpedagoger, särskilt inom Kommunikation/tydlighet. Detta pekar på en skillnad i hur de två yrkesprofessionerna upplever ledarskap, kommunikation/tydlighet och organisering/genomförande.

Skillnader mellan rektorers och specialpedagogers uppfattningar av rektors ledarskap i relation till det specialpedagogiska uppdraget

För att undersöka skillnader i uppfattningar om ledarskap genomfördes oberoende t-test, vilket presenteras i Tabell 2 och 3.

Tabell 2. Deskriptiv statistik för grupperna

Rektors ledarskap och perspektiv, utgår från frågorna 6–8, jämförelse mellan rektorer och specialpedagoger

	Yrke	Medelvärde	SA
Rektors tydliga vision	**Rektor**	4,63	0,597
	Spec	3,92	1,084
Rektors kunskap	**Rektor**	4,79	0,419
	Spec	4,08	0,996
Rektor involverar	**Rektor**	4,58	0,692
	Spec	3,50	1,314

Medelvärdena (se Tabell 2) visar att rektorer generellt skattar samtliga tre variablerna högre än specialpedagoger, särskilt när det gäller hur involverande rektors ledarskap upplevs. Detta visar på skillnader i hur de två yrkesprofessionerna uppfattar rektors ledarskap, särskilt när det gäller rektor involverar.

Tabell 3. Oberoende t-test för ledarskapsvariabler

	p	Effektstorlek Cohens *d (d)*
Rektors tydliga vision	0,024	0,875
Rektors kunskap	0,010	1,014
Rektor involverar	0,006	1,105

Tabell 3 visar att det finns statistiskt signifikanta skillnader mellan rektorers och specialpedagogers uppfattningar om rektors tydliga vision (p=0,024), rektors kunskap (p=0,010) samt rektor involverar (p=0,006). Även effektstorlekarna (Cohen´s *d* mellan 0,875–1,105) är stora, vilket indikerar att skillnaderna inte bara är statistisk signifikanta utan även att ju starkare ett ledarskap upplevs, desto tydligare blir kommunikationen kring det specialpedagogiska uppdraget. Rektorer skattar genomgående sitt ledarskap högre än i vilken utsträckning specialpedagogerna skattar rektorers ledarskap. Standardavvikelserna (SA, se Tabell 2) visar att specialpedagogernas svar (1,084, 0,996 och 1,314) hade större variation än rektorernas (0,597, 0,419 och 0,692) inom samtliga områden. Resultatet visar på ett tydligt glapp mellan rektorers självskattning av sitt ledarskap och specialpedagogers uppfattning av det, där skillnaderna återfinns över samtliga områden.

Fördjupad analys av ledarskap och organisatorisk samverkan

I syfte att fördjupa förståelsen av avvikelser i enskilda variabler redovisas deskriptiv statistik på itemnivå. Det innebär att varje fråga analyseras separat, i stället för att slå ihop dem till ett totalt värde.

Tabell 4. Deskriptiv statistik för grupperna

	Medelvärde	SA
Rektors tydliga vision	4,35	0,88
Rektor involverar	4,16	1,10
Specialpedagogens delaktighet	4,45	0,77
Kommunikation och tydlighet	4,45	0,85
Samsyn i prioritering	4,47	0,94
Schemalagda mötestider	3,26	1,65
Gemensam samsyn	4,42	0,67
Tydlighet till kollegor	3,81	1,05
Otydligt uppdrag	2,23	1,12
Tydligt uppdrag	3,77	1,09
Specialpedagogens schema	4,26	0,89
Akuta ärenden	2,14	1,03
Rektors resursfördelning	3,97	1,02
Struktur i integrering	3,48	1,23

Standardavvikelsen (se Tabell 4) visar förhållandevis hög variation inom flera områden, såsom Schemalagda mötestider (SA=1,65), Otydligt uppdrag (SA=1,12) samt Struktur i integrering (SA=1,23). Detta pekar på att dessa tre områden uppfattas olika mellan respondenterna, vilket kan

tyda på otydlighet eller bristande samsyn. Samtidigt visas en lägre variation inom området Gemensam samsyn (SA=0,67), vilket kan antyda på en mer enhetlig uppfattning bland respondenterna. Sammanfattningsvis framträder ett resultat av att samarbetet kring det specialpedagogiska uppdraget omfattar både stabila och mer problematiskt varierande områden. De variabler som uppvisar högre variation kan ses som eventuella utvecklingsområden i skolorganisationen. Detta indikerar ett möjligt glapp mellan rektorers självskattning av sitt ledarskap och specialpedagogers skattning av rektorers ledarskap.

Medelvärdena (se Tabell 4) visar en variation mellan de olika organisatoriska och specialpedagogiska områdena. Inom områdena Kommunikation och tydlighet, Specialpedagogens delaktighet, Samsyn i prioritering samt Gemensam samsyn identifieras högre medelvärden, vilket visar på att dessa områden i genomsnitt upplevs fungera relativt väl. Lägre medelvärden framkommer i variabler som Schemalagda mötestider, Otydligt uppdrag samt Akuta ärenden. Detta tyder på att det förekommer utmaningar kopplade till skolors organisatoriska strukturer. Sammantaget visar resultaten att det finns en obalans mellan samarbetet och de organisatoriska villkoren i det specialpedagogiska uppdraget.

Kommunikationens betydelse för tydliggörandet av uppdraget

Resultatet i Tabell 1 visar att rektorer värderar kommunikationen mellan sig och specialpedagoger högre (SA=0,50) än vad specialpedagoger gör (SA=0,87). Ytterligare analys av de tre ledarskapsvariablerna (se Tabell 2) stärker de tidigare resultaten. I Tabell 3 framkommer statistisk signifikanta skillnader med stora effektstorlekar inom samtliga tre ledarskapsvariabler; Rektors tydliga vision (p=0,024, *d*=0,875), Rektors kunskap (p=0,010, *d*=1,014) och Rektor involverar (p=0,006, *d*=1,105). Då effektstorlekarna är genomgående stora stärker det studiens tillförlitlighet. Sammanfattningsvis visar analyserna att rektorer i högre grad upplever att de har en tydlig vision, tillräcklig kunskap samt är involverade i det specialpedagogiska arbetet, medan specialpedagoger inte delar denna uppfattning i lika stor grad. Detta pekar på ett tydligt glapp mellan hur ledarskapet uppfattas av rektorer själva och hur det upplevs av specialpedagoger.

Tabell 5. Oberoende t-test Kommunikation och tydlighet

Utgår från frågorna 9–11 samt 12–14

	p	Effektstorlek Cohens *d (d)*
Specialpedagogens delaktighet i uppdraget	0,252	0,431
Kommunikation och tydlighet	0,547	0,225
Samsyn prioritering	0,156	0,544
Schemalagda mötestider	0,002	1,253
Gemensam samsyn	0,272	0,413
Uppdragets tydlighet till kollegor	0,001	1,336

Resultaten i Tabell 5 visar att det finns skillnader mellan hur rektorer och specialpedagoger uppfattar olika faktorer i det specialpedagogiska uppdraget. Alla variabler indikerar inte statistiskt signifikanta skillnader, men varierade effektstorlekar. Däremot framkommer statistiskt signifikanta skillnader inom två områden: Schemalagda mötestider (p=0,002, *d*=1,253) samt Uppdragets tydlighet till kollegor (p=0,001, *d*=1,336). Effektstorlekarna visar på stora skillnader mellan de två yrkesprofessionerna, vilket markerar att dessa områden uppfattas på olika sätt och att det finns en betydande skillnad i hur rektorer och specialpedagoger tolkar dessa delar av det specialpedagogiska uppdraget.

Organisering och resursfördelning i relation till genomförandet av uppdraget

I syfte att få en övergripande bild av hur rektorer och specialpedagoger skattar Ledarskap, Kommunikation/tydlighet samt Organisering/genomförande av uppdraget återges deskriptiv statistik för de tre indexgrupperna. Genom att sammanföra enkätfrågor till indexgrupper möjliggörs en jämförelse mellan de två yrkesprofessionerna inom dessa områden.

Tabell 6. Oberoende t-test som berör organisering och genomförande

Utgår från frågorna 16–21

	p	Effektstorlek Cohens *d (d)*
Tydligt uppdrag	0,072	0,689
Specialpedagogens schema	0,002	1,257
Akuta ärenden	0,225	-0,468
Rektors resursfördelning	0,352	0,349
Tydlig struktur i integrering	0,083	0,663
Otydligt uppdrag	0,004	-1,146

I Tabell 6 undersöks om det finns skillnader mellan rektorer och specialpedagoger beträffande organisering och genomförande. Resultaten indikerar statistiskt signifikanta skillnader när det kommer till variablerna Specialpedagogens schema (p=0,002, *d*=1,257) samt Otydligt uppdrag *(*p=0,004*, d*=-1,146). Effektstorlekarna var stora vilket indikerar att skillnaderna mellan de två yrkesprofessionerna inte bara är statistiskt signifikanta utan även är praktiskt betydelsefulla. För variablerna Tydligt uppdrag (p=0,072, *d*=0,689) samt Tydlig struktur i integrering (p=0,083, *d*=0,663) visar inte en statistisk signifikans. För Akuta ärenden (p=0,225, *d*=-0,468) samt Rektors resursfördelning (p=0,352, *d*=0,349) påvisas inte heller några statistiskt signifikanta skillnader mellan de två yrkesprofessionerna.

Reliabilitetsanalys

Tabell 7. Reliabilitetsanalys mellan de tre indexgrupperna

Skala som uppvisar överlag god reliabilitet, men med tydliga variationer mellan indexgrupperna.

a>0,7 ger en intern samstämmighet

	Cronbachs α
Skala	0,796

	Cronbachs α
Ledarskap_index	0,809
Kommunikation/tydlighet_index	0,660
Organisering/genomförande_index	0,843

	Cronbachs α Om item (fråga) tas bort
Ledarskap_index	0,581
Kommunikation/tydlighet_index	0,621
Organisering/genomförande_index	0,836

Reliabilitetsanalysen genomfördes i syfte att bedöma den interna konsistensen i studiens tre indexgrupper, Ledarskap, Kommunikation/tydlighet samt Organisering/genomförande. Analysen baserades på Cronbachs alfa och omfattade respektive index ingående påståenden. Reliabilitetsanalysen pekar på att den totala skalan uppvisar god intern samstämmighet (Cronbachs α=0,796). Resultaten från Ledarskap_index uppvisar god intern samstämmighet (Cronbachs α=0,809), vilket indikerar att variablerna i hög grad mäter samma underliggande konstruktion. Även indexet Organisering/genomförande uppvisar god intern konsistens med ett Cronbachs alfa på 0,843, vilket indikerar en stabil mätning av den avsedda konstruktionen. För indexet Kommunikation/tydlighet erhölls ett Cronbachs alfa på 0,660, vilket indikerar en måttlig intern samstämmighet. Värdet ligger något under det allmänt accepterade gränsen på 0,70, vilket kan tyda på en viss variation mellan indikatorerna, men bedöms ändå som godtagbart i en undersökande kontext. Sammantaget visar resultaten att två av tre index uppvisar god reliabilitet medan ett index uppvisar något lägre intern konsistens men fortfarande kan anses vara acceptabelt i studiens sammanhang.

Vid analys av reliabiltieten om en enskild fråga tas bort från en skala, framkommer att Ledarskap_index samt Kommunikation/tydlighet_index bidrar positivt till skalan, medan Organisering/genomförande_index sänker den interna samstämmigheten. Detta indikerar att den sista indexen inte samvarierar i samma utsträckning med övriga delar av skalan.

Öppna enkätsvar

För att fördjupa förståelsen av de kvantitativa resultaten inkluderades ett fåtal öppna frågor i enkäten. Dessa frågor gav respondenterna möjlighet att med egna ord beskriva sin uppfattning om rektorers ledarskap samt kommunikationen och organiseringen av det specialpedagogiska uppdraget. Svaren presenteras nedan utifrån respektive frågeställning. För att förtydliga det som framkommit i analysen redovisas nedan ett urval av representativa citat från respondenterna.

Fråga 22

Beskriv kortfattat hur rektors ledarskap påverkar det specialpedagogiska arbetet i praktiken

Respondenternas svar visar att rektorers ledarskap har en central betydelse för hur det specialpedagogiska arbetet organiseras och genomförs i praktiken. Både positiva och negativa aspekter framkommer där rektorers ledarskap och dess tydlighet lyfts fram som en avgörande faktor.

”För att utvecklingsarbetet ska vara ständigt pågående likaså att man aktivt arbetar för att elevhälsoarbetet är förebyggande och hälsofrämjande behövs det tydligt engagemang från rektorn.” (Rektor)

”Rektors ledarskap styr hur det specialpedagogiska arbetet organiseras, hur stöd ges och hur samverkan sker — vilket påverkar möjligheten till inkludering och elevens utveckling.” (Rektor)

”Nödvändigt med tydlig rektor gentemot personal om vad som ingår i det specialpedagogiska uppdraget.” (Specialpedagog)

”Jag känner bara att det är viktigt att rektor vet vad en specialpedagog kan göra. När inte den kunskapen finns och specialpedagogen får kämpa för att göra sin röst hörd, då är det jobbigt. Det är viktigt att rektor kan ge förtroende till spec.” (Specialpedagog)

Fråga 23

Beskriv kortfattat vad du anser är framgångsfaktorer för ett effektivt samarbete mellan rektor och specialpedagog på din skola

I svaren framkommer betydelsen av tydlig kommunikation samt regelbunden dialog mellan yrkesprofessionerna rektor och specialpedagog för ett väl fungerande samarbete.

”I sin helhet så behöver elevhälsoteamet ha haft en gemensam process där man utvecklat samarbetet mellan de olika professionerna. Detta är en nyckelfråga för att man ska kunna få synergieffekt av teamet där uppdragets olikheter kompletterar varandra.” (Rektor)

”Rektors ledarskap påverkar hur det specialpedagogiska arbetet organiseras, hur stöd ges och hur samverkan sker mellan skolans aktörer. Ett tydligt ledarskap ger möjlighet till bättre förutsättningar för elevens utveckling och ett effektivt specialpedagogiskt arbete.” (Rektor)

”Tydlighet från rektor om vad som ingår i det specialpedagogiska uppdraget. Nära samarbete mellan spec och rektor.” (Specialpedagog)

”Tydliga roller, regelbunden kommunikation och en samsyn kring förebyggande, främjande och utvecklande arbete.” (Specialpedagog)

Fråga 24

Vad anser du är det största hindret för ett effektivt samarbete mellan rektor och specialpedagog på din skola?

Rektorer och specialpedagoger nämner några faktorer som påverkar samarbetet. Svar som återkommer handlar om brist på tid, otydliga roller samt organisatoriska förutsättningar som försvårar det strukturella samarbetet.

”Tiden.” (Rektor)

”Det hinder som kan uppstå är exempelvis när tidsaspekten gör det svårt att hinna med alla uppgifter eller när rektor eller specialpedagog har ansvar för flera enheter, vilket kan försvåra möjligheten till närvaro och kontinuerligt stöd.” (Rektor)

”Okunskap hos rektorer om det specialpedagogiska uppdraget. Även otydligt generellt bland personal.” (Specialpedagog)

”Att tid för att mötas försvinner. Även om det är bokade möten så är det annat som går före.” (Specialpedagog)

Fråga 25

Om du anser att samsynen mellan rektors ledarskap och specialpedagogens uppdrag sammanfaller, beskriv på vilket sätt

Här beskriver rektorer och specialpedagoger hur samsynen kan uttryckas i den dagliga praktiken. De svar som framkommer indikerar att det finns en gemensam förståelse för det specialpedagogiska uppdraget samt att det finns tydliga mål och en inkluderande syn på skolutveckling.

”Det är viktigt att elevhälsoteamet har arbetat med att hitta samsyn bla vad gäller hur man ser på eleverna, hur man uppfattar de olika uppdragen i elevhälsoteamet samt att man hela helheten med att kunskap, värden och hälsa hör ihop.” (Rektor)

” Vi utgår alltid utifrån elevens behov, sätter in "riktat" (särskilt) stöd när anpassningarna inom ramen för klassrummet inte räcker. Vi har ett gemensamt mål att alla elever ska få möjlighet att uppnå sin fulla potential och få det stöd som denna kräver.” (Rektor)

”En framgångsfaktor för effektivt samarbete mellan rektor och specialpedagog är tydlig kommunikation, närvaro och gemensamt fokus på elevens behov.” (Rektor)

”Det största hinder för att effektivt samarbete är att rektor är för få dagar på skolan.” (Specialpedagog)

Sammanfattning

Sammanfattningsvis visar resultaten i de redovisade tabellerna att rektorer genomgående skattar samtliga områden högre än specialpedagoger. Skillnaderna mellan grupperna är statistiskt signifikanta i flera av de analyserade variablerna. Även reliabilitetsanalysen indikerar god intern samstämmighet i den övergripande skalan, medan Organisering/genomförande_indexet uppvisar en lägre intern samstämmighet och bör därför tolkas med försiktighet.

Diskussion

I detta avsnitt diskuteras resultaten i relation till studiens syfte, forskningsfrågor samt tidigare forskning och teoretiska utgångspunkter. I resultatdiskussionen används studiens teoretiska ansats som analysverktyg för att tolka de framkomna resultaten. Genom att koppla resultaten till de systemteoretiska och skolorganisatoriska teorierna möjliggörs en förståelse av hur rektorers ledarskap, kommunikativa processer och organisatoriska strukturer samverkar på olika nivåer inom skolans organisation. Vidare bidrar det relationella perspektivet till att förklara hur rektorer och specialpedagoger tolkar och förstår det specialpedagogiska uppdraget i samspel med varandra. Det organisatoriska perspektivet belyser däremot hur skolans struktur, organisation och resursfördelning påverkar hur uppdraget utformas, genomförs och ges förutsättningar i den dagliga skolpraktiken. Slutligen används teorier kring kapacitetsbyggande och värdebaserat ledarskap för att kunna analysera hur normer, värderingar och övergripande beslut påverkar förutsättningarna för ett hållbart utvecklingsarbete.

Resultatdiskussion

Praktiska implikationer

I relation till studiens externa och ekologiska validitet analyserades resultatens innehåll med fokus på överförbarhet till den dagliga praktiken. Resultaten sattes i relation till rektors ledarskap samt specialpedagogens uppdrag för att bedöma i vilken utsträckning studiens slutsatser ansågs vara relevanta och tillämpbara i en skolkontext. Den externa validiteten stärktes genom att enkätundersökningen riktades till rektorer och specialpedagoger som var verksamma inom flera kommunala grundskolor, från förskoleklass till årskurs 6 i Norrbotten. Det möjliggjorde att vi kunde jämföra resultaten utifrån de två yrkesprofessionerna verksamma vid olika skolor och kommuner. Då våra enkätfrågor behandlade övergripande perspektiv av rektorers ledarskap, kommunikation samt organisering var resultatet som framkom av betydelse också för andra kommunala grundskolor med uppdrag som liknar dessa. I enlighet med Bryman et al. (2025) påverkades den ekologiska validiteten positivt av att enkätfrågorna var direkt kopplade till rektorers och specialpedagogers uppdrag. I enkätstudien fanns det även frågor som behandlade hur det specialpedagogiska uppdraget kommunicerades, hur ansvarsfördelningen såg ut samt hur uppdraget var organiserat i praktiken. Således innebar det att vår studies resultat beskrev det som är relevant i skolans praktik och vad som kan vara användbart i ett skolutvecklingsarbete. Vår förhoppning var att kunna använda oss av studiens resultat som ett analytiskt verktyg för att få fram indikationer som främjar eller begränsar genomförandet av det specialpedagogiska uppdraget. Ytterligare en förhoppning var att utveckla en fördjupad förståelse för hur rektorers ledarskap och organisatoriska beslut samverkade i arbetet med att skapa en tydlighet kring det specialpedagogiska uppdraget och dess samverkan mellan olika professioner. På så sätt kunde mer ändamålsenliga strukturer skapas och användas för att stärka det specialpedagogiska uppdraget på skolnivå. Både den externa och den ekologiska validiteten bidrog

således till att studiens resultat bedömdes vara tillämpbara i den vardagliga verksamheten i grundskolan, vilket stärkte både studiens vetenskapliga och praktiska nytta.

Skillnader mellan rektors och specialpedagogers uppfattningar av rektors ledarskap och det specialpedagogiska uppdraget

Resultaten visar att rektorer i högre grad än specialpedagoger uppfattar att rektorers ledarskap är kopplat till det specialpedagogiska uppdraget. Detta kan liknas vid forskning och teorier om ledarskap, där rektorer framställs som den centrala aktören när det kommer till att påverka och utveckla skolans utvecklingsarbete (Håkansson & Sundberg, 2017; Leithwood et al., 2019). Samtidigt visar skillnaderna mellan de två yrkesgrupperna att det finns en diskrepans i uppfattningen av rektorers ledarskap. Detta kan kopplas till forskning som visar att rektorer ofta har en mer övergripande syn på sitt uppdrag, medan specialpedagoger i högre grad uppfattar hur ledarskapet omsätts i praktiken. Detta ställer krav på tydliga organisatoriska förutsättningar och ett tydligt ledarskap (Franzén et al., 2024). Trots att uppdraget ser olika ut mellan skolor synliggörs att den specialpedagogiska kompetensen generellt utgår utifrån ett relationellt perspektiv, där kompetensen riktas mot samspelet mellan elev och miljö samt hur detta arbete ska fortsätta (Wetso, 2011).

Skolans elevhälsoarbete innefattar både rektorers ledarskap och specialpedagogens uppdrag, vilka tillsammans utgör organisationens förutsättningar. Forskning visar att ledarskap är en central beståndsdel för skolutveckling och för det specialpedagogiska uppdragets organisering och genomförande (Håkansson & Sundberg, 2017; Letihwood et al., 2019). Dessutom har studier kring specialpedagogens arbete indikerat att dessa ansvarsområden kräver tydliga organisatoriska ramar samt en tydlighet i rektorers ledarskap för att det specialpedagogiska uppdraget ska kunna genomföras på ett ändamålsenligt sätt (Franzén et al., 2024). Även Sunnanquist och Wallin (2024) framhäver att rektorers ledarskap är en avgörande faktor för skolutveckling och för kvaliteten i elevhälsoarbetet. I relation till studiens syfte framträder resultaten som betydelsefulla för att fördjupa förståelsen av hur rektorers ledarskap formar och påverkar resultaten i den kommunala grundskolan, från förskoleklass till årskurs 6. Resultaten synliggör att rektorers ledarskap inte enbart har en övergripande ledningsfunktion, utan även direkt påverkar förståelsen av det specialpedagogiska uppdraget samt hur det organiseras och genomförs. Vidare antyder resultaten att både de kommunikativa processerna och de organisatoriska strukturerna utgör viktiga delar för uppdragets genomförande. För att möjliggöra ett förebyggande och hälsofrämjande arbete på organisationsnivå, framstår rektorers tydlighet i kommunikation och de organisatoriska ramarna som avgörande faktorer. Avsaknad av denna tydlighet riskerar att resultera i otydliga ansvarsfördelningar samt minskade möjligheter för specialpedagogen att utföra sitt uppdrag. Rektorers sätt att leda, kommunicera och organisera verksamheten får därmed konsekvenser för hur det specialpedagogiska möjliggörs och utvecklas.

I relation till våra resultat, där skillnader i uppfattningar mellan rektorer och specialpedagoger framkommer, kan dessa liknas med tidigare osäkerheten kring var ansvaret för elevers stöd kan ligga.

Bengtsson och Necovski (2023) förklarar att det specialpedagogiska uppdraget är beroende av skolans organisatoriska strukturer, vilka påverkas av hur utredningsarbetet för en skolas rutiner ser ut. Tydliga och organisatoriskt förankrade rutiner säkerställer elevers rätt till stöd. Detta förutsätter en organisation som möjliggör ett effektivt och systematiskt arbete med stödinsatser i enlighet med gällande riktlinjer. Resultaten visar att ansvaret inte alltid upplevs lika tydligt i praktiken, vilket kan förstås som en skillnad mellan det som står skrivet i styrdokumenten och hur det faktiskt fungerar i verkligheten (Groth, 2007). Skillnaderna mellan yrkesprofessionerna kan vidare tolkas utifrån att specialpedagogiken har gått från att fokusera på elevens svårigheter till att i större utsträckning fokusera på skolmiljö och organisation. Trots att styrdokumenten betonar inkludering och skolans ansvar för alla elever visar resultaten att rektorer och specialpedagoger uppfattar detta olika. Detta kan relateras till att det specialpedagogiska stödet har gått från särskilda lösningar till att utgöra en del av skolans gemensamma utvecklingsarbete, samtidigt som detta inte alltid omsätts likvärdigt i praktiken. Denna skillnad i synsätt kan relateras till studiens forskningsfråga, eftersom olika förståelser av ansvar och bakomliggande orsaker påverkar hur det specialpedagogiska uppdraget organiseras och genomförs.

Det specialpedagogiska uppdraget är ofta otydligt och kan variera i utförandet mellan skolor, vilket innebär att specialpedagogens uppdrag formas utifrån organisationens behov (Groth, 2007). Det kan sättas i relation till våra resultat där skillnader framkommer mellan rektorer och specialpedagoger i hur uppdraget, organiseringen och kommunikationen uppfattas. Dessa skillnader kan därför tolkas som att uppdragets otydlighet påverkar hur det specialpedagogiska uppdraget förstås och genomförs i praktiken. Att rektorer i högre grad uppfattar sitt ledarskap och organisering som tydligt jämfört med vad specialpedagoger gör, kan förstås i relation till forskning som beskriver det specialpedagogiska uppdraget där rektorsrollen får en central roll i att tolka och strukturera arbetet (Groth, 2007). Vidare lyfte även forskning att det specialpedagogiska uppdraget omfattar både elevnära arbete och utvecklingsarbete på organisationsnivå (Ahlberg, 2017; Bruce et al., 2016). I studien blir detta synligt genom att organisering, resursfördelning och kommunikation visar på ett samband med hur uppdraget framstår. Samtidigt visar resultaten att den specialpedagogiska kompetensen inte alltid upplevs vara helt samordnad i skolans övergripande arbete, vilket kan relateras till tidigare forskning som pekar på att denna kompetens inte alltid tas tillvara i arbetet mot målet att möta varje individs förutsättningar och behov (Ahlberg, 2017).

Skolinspektionen (2012) framhäver att rektorer inte alltid är tillräckligt delaktiga i skolors utvecklingsarbete, vilket i sin tur kan leda till att det specialpedagogiska uppdraget förblir otydligt och att ansvar, roller och strukturer inte klargörs (Ahlberg, 2017). Detta kan sättas i relation till våra resultat där det framkommer skillnader mellan rektorer och specialpedagoger i hur uppdragets tydlighet uppfattas. Dessa skillnader kan indikera att det specialpedagogiska uppdraget inte ofta är en del av skolans övergripande arbete. Därtill visar forskningen att specialpedagoger ofta har god kännedom om elevers behov, men att kompetensen inte alltid tas tillvara i skolutvecklingsarbetet (Skolinspektionen, 2012; Ahlberg, 2017). Detta överensstämmer med våra resultat, där specialpedagogers perspektiv i mindre utsträckning speglar den bild av tydlighet och koppling till

uppdraget som rektorer uttrycker. Således tyder det på att det finns ett glapp mellan rektorers intentioner och hur det specialpedagogiska uppdraget upplevs i praktiken (Håkansson & Sundberg, 2017; Leithwood et al., 2019). Samtidigt belyser forskning att rektorer har det övergripande ansvaret för skolans organisation samt för att skapa förutsättningar för ett förebyggande och främjande arbete (SFS 2010:800; Runström Nilsson, 2023). Ett fungerande elevhälsoarbete förutsätter ett tydligt och strukturerat ledarskap. Detta kan relateras till våra resultat, där organisering, resursfördelning och kommunikation framträder som avgörande faktorer för hur det specialpedagogiska uppdraget möjliggörs.

Sammanfattningsvis bidrar resultaten till en fördjupad förståelse för hur rektorers ledarskap synliggör en koppling till det specialpedagogiska uppdragets genomförande i praktiken. När det finns brister i rektorers ledarskap och organisation riskerar det specialpedagogiska uppdraget att bli otydligt och mindre effektivt, vilket i sin tur påverkar skolans möjligheter till ett långsiktigt och förebyggande arbete. Slutligen visar resultaten att det fortfarande finns en skillnad mellan syftet för inkludering och hur stödet faktiskt organiseras inom skolan.

Kommunikationens betydelse för tydliggörandet av uppdraget

Det finns begränsade studier kring hur rektorer förstår, tolkar och organiserar det specialpedagogiska uppdraget trots att forskning tydligt visar att rektorers ledarskap har en avgörande betydelse för specialpedagogers möjligheter att arbeta förebyggande och hälsofrämjande på organisationsnivå (Håkansson & Sundberg, 2017; Leithwood et. al., 2019). Således blir detta betydelsefullt i relation till styrdokumentens krav på likvärdig utbildning, tydliga arbetsbeskrivningar och en skolorganisation som skapar förutsättningar för elevers delaktighet och rätt till stöd (SFS 2010:800; Skolverket, 2022; SPSM, 2024). Vidare framkommer ett forskningsgap i den praktiska samsynen mellan de två yrkesprofessionerna. Tidigare forskning indikerar att det råder otydlighet kring specialpedagogens uppdrag och att dessa otydligheter påverkar det dagliga elevhälsoarbetet och skolans utvecklingsarbete (von Ahlefeld Nisser, 2009; 2014).

Resultaten påvisar att rektorer värderar kommunikationen mellan sig och specialpedagoger högre än vad specialpedagogerna själva gör. Det framkommer även en tydlig skillnad mellan de två yrkesgruppernas uppfattningar om kommunikationens betydelse för att tydliggöra det specialpedagogiska uppdraget. Flera tidigare studier visar att det finns otydligheter i samspelet mellan rektor och specialpedagoger då olika yrkesprofessioner tolkar uppdraget på skilda sätt (Franzén et al., 2023; Franzén & Ek Andersson, 2023). Denna forskning överensstämmer med våra resultat, där en tydlig skillnad framkommer i hur kommunikationen skattas mellan rektorer och specialpedagoger, vilket tyder på att kommunikationen uppfattas olika mellan yrkesprofessionerna.

Sammantaget tyder detta på att kommunikationen har en central betydelse för hur det specialpedagogiska uppdraget förstås och organiseras, samtidigt som resultaten indikerar att rektorer och specialpedagoger har olika uppfattningar om hur denna kommunikation ska fungera i praktiken.

Organisering och resursfördelning i relation till genomförandet av uppdraget

Resultaten visar att rektorer skattar organiseringen av det specialpedagogiska uppdraget något högre än vad specialpedagoger gör. Detta stärker bilden av att rektorer i högre grad än specialpedagoger uppfattar en nära koppling mellan sitt ledarskap och organisatoriska strukturer samt det specialpedagogiska uppdragets genomförande. Detta tyder på att rektorer i större utsträckning upplever att de besitter tillräckligt med kompetens och tydlighet i sitt ledarskap kopplat till det specialpedagogiska uppdraget. Sammantaget indikerar resultaten ett möjligt glapp mellan rektorers uppfattning av sitt ledarskap och specialpedagogers upplevelse av hur detta ledarskap visas i praktiken beträffande involvering och tydlighet i kommunikationen.

I relation till tidigare forskning kan resultaten tolkas som en antydan på att rektorers ledarskap och specialpedagogers uppdrag utgör centrala delar av skolans utvecklingsarbete. Ett hållbart utvecklingsarbete förutsätter att rektorer har en central roll när det kommer till att skapa organisatoriska förutsättningar för skolutveckling (Håkansson & Sundberg, 2017). Resultaten i denna studie kan förstås utifrån detta, där skillnader i uppfattningar mellan rektorer och specialpedagoger kan tyda på att samarbetet inte alltid fungerar på samma sätt i praktiken. Slutligen stärker detta betydelsen av att fördjupa sig i samspelet mellan rektorers ledarskap och det specialpedagogiska uppdraget, då kommunikationen och de organisatoriska strukturerna mellan de två yrkesprofessionerna verkar vara avgörande för hur uppdraget förstås och genomförs. Detta ligger i linje med tidigare forskning som framhåller att skolutveckling kräver ett strukturerat ledarskap, där olika kompetenser samverkar i skolutvecklingsarbetet (Håkansson & Sundberg, 2017).

Därutöver kan utredningen om elevernas möjligheter att nå kriterier för bedömning av kunskaper (SOU 2021:11), kopplas till forskningsfrågan, eftersom förslaget om ett lagförtydligande visar att det behövs bättre organisering och tydligare ansvar i skolans organisation. Tidigare forskning visar att specialpedagoger och speciallärare har olika fokus, där specialpedagoger arbetar mer på grupp- och organisationsnivå medan speciallärare arbetar mer individinriktat (SFS 2017:111). Detta kan kopplas till våra resultat, där det framkommer skillnader mellan rektorer och specialpedagoger i hur det specialpedagogiska uppdraget och organiseringen uppfattas. Forskning visar också att specialpedagoger har en viktig kunskap om elever i behov av stöd, men att denna kunskap inte alltid används i skolans utvecklingsarbete (Skolinspektionen, 2012). Skollagen (SFS 2010:800 3 kap. 7–12 §§) anger att om skolan bedömer att en elev riskerar att inte nå det kunskapskriterier som minst ska uppnås, ska eleven skyndsamt ges stöd i form av extra anpassningar inom ramen för den ordinarie undervisningen. Därtill förklarar Ahlberg (2017) att elever kan få stöd och hjälp i den ordinarie undervisningen eller placeras i en mindre undervisningsgrupp.

Detta är i linje med våra resultat, där det framkommer att den specialpedagogiska kompetensen inte alltid integreras fullt ut i organisationen. Samtidigt visar senare granskningar från Skolinspektionen

(2021) att skolor där rektorer på ett aktivt sätt arbetar med att kartlägga behov av stöd uppnår bättre resultat, vilket visar på vikten av ett tydligt ledarskap.

Även om föregående delar om organisering och genomförande av det specialpedagogiska uppdraget benämns under denna forskningsfråga, behandlar innehållet främst det strukturella förutsättningar som har en påverkan på rektorsuppdraget och hur detta realiseras i praktiken. Fokus ligger därför på hur resurser fördelas, hur en skolas arbete organiseras samt hur dessa faktorer möjliggör eller begränsar det specialpedagogiska uppdraget. Trots att rektorers ledarskap berörs, sker detta i relation till ledarskapets betydelse för organisering och resursfördelning. Således blir det relevant att analysera detta inom ramen för hur det specialpedagogiska uppdraget konkret genomförs i skolorganisationen.

Resultaten visar att organisering och resursfördelning har tydliga samband med både ledarskap och kommunikation, vilket i sin tur indikerar att strukturella förutsättningar är en central del av rektorers ledarskap. Detta kan förstås som att resursfördelning och organisering utgör grundläggande förutsättningar för hur det specialpedagogiska uppdraget genomförs i praktiken. Att skillnader mellan rektorer och specialpedagoger även framträder här, visar på att organiseringen inte alltid upplevs stödja uppdraget ur ett specialpedagogiskt perspektiv. Således kan detta kopplas till både styrdokument och tidigare forskning som belyser rektorers ansvar för skolorganisation och resursfördelning. Enligt skollagen (SFS 2010:800) har rektor det övergripande ansvaret för det pedagogiska arbetet, vilket inkluderar hur resurser ska fördelas utifrån elevers förutsättningar och behov. Rektor ansvarar även för att elevhälsan organiseras så att elever får det stöd de behöver (Skolverket, 2022). Samtidigt framgår att det finns krav när det kommer till tillgången på den specialpedagogiska kompetensen, men att det inte alltid är tydligt hur denna kompetens ska användas (SFS 2010:800, 2 kap. 25 §; SOU 2021:11). Yrkesprofessionerna behöver inte alltid finnas på plats vid varje enskild skola, men rektors ansvar är att eleverna har tillgång till elevhälsoinsatser (Prop. 2009/10:165). Däremot är detta något som behöver tas i beaktning i och med den nya lagändringen som träder i kraft den 1 juli 2026 (SFS 2025:729, 2 kap. 25). Tydliga organisatoriska förutsättningar är nödvändiga för att uppdraget ska fungera (Franzén et al., 2023; Malmqvist et al., 2022).

Utifrån studiens resultat kan detta tolkas som att det, trots tydliga formella krav på organisering och resursfördelning, finns variationer mellan skolor i hur dessa krav omsätts och upplevs i den dagliga praktiken. Forskning visar också att rektorsuppdraget har blivit mer omfattande och att specialpedagoger kan vara ett viktigt stöd i detta arbete, särskilt när det gäller att identifiera elevers behov (Malmqvist et al., 2022; Menckel et al., 2024; SFS 2010:800, 2 kap. 9–10 §). Våra resultat visar på ett samband mellan organisering och resursfördelning med både ledarskap och kommunikation, men där skillnader mellan de två yrkesprofessionerna tyder på att det specialpedagogiska inte alltid upplevs vara fullt samordnat inom skolan.

Sammantaget kopplas detta till forskningsfrågan, då både tidigare forskning (Sunnanquist & Wallin, 2024) och våra resultat visar att rektorers ledarskap har stor betydelse för hur det specialpedagogiska uppdraget organiseras och genomförs i skolan. Resultaten visar att det finns en otydlighet i relationen mellan rektorers ledarskap och det specialpedagogiska uppdraget. Detta tyder på att det kan finnas ett

behov av ett tydligare ledarskap där kommunikation och organisering samspelar för att stödja det specialpedagogiska uppdraget.

Sammanfattning kopplat till syfte, forskningsfrågor och analysresultat

Studien syftar till att fördjupa förståelsen för hur rektorers ledarskap formar och påverkar det specialpedagogiska uppdraget i den kommunala grundskolan samt hur organisation och kommunikation bidrar till att tydliggöra uppdraget. De tre forskningsfrågorna fokuserar på rektorers och specialpedagogers upplevelser av kopplingen till uppdraget, hur kommunikationen mellan dem påverkar tydliggörandet av uppdraget samt hur detta i sin tur påverkar genomförandet.

Sammanfattning av analysresultat

Analysresultaten visar att det specialpedagogiska uppdraget i hög grad formas av rektorers uppfattning av sitt uppdrag. Detta resultat ligger i linje med de ansvarsområden som belyser rektors ansvar i styrdokument och lagstiftning (Skolverket 2022; SFS 2010:800, 2 kap. 9–10 §§, 12 §). Vidare framträder rektorers ansvar för organisation och resursfördelning som avgörande för hur det specialpedagogiska uppdraget möjliggörs i praktiken. Även detta överensstämmer med tidigare beskrivningar av rektors ansvar i lagstiftning och styrdokument (SFS 1993:100; SFS 2010:800 1 kap. 4 §; 2 kap. 10 §, 25 §; 10 kap. 3 §; SFS 2017:1111; Skolverket, 2022; SPSM, 2024). I relation till Lgr22 indikerar resultaten att skolans kompensatoriska uppdrag förutsätter systematiska stödinsatser samt en undervisning som är anpassad efter elevers olika förutsättningar och behov (Skolverket, 2022). Det i sin tur förstärker det specialpedagogiska uppdraget i det förebyggande och hälsofrämjande arbetet, specifikt på organisationsnivå, där rektorer har det övergripande ansvaret för undervisningskvalitet och måluppfyllelse (Skolverket, 2022; SFS 2010:800, 1 kap. 4 §). Styrdokumenten utgör makronivån som analyseras i studien och som är grunden för det specialpedagogiska uppdragets genomförande. Barnkonventionen (2018, art. 28–29) belyser barns rätt till utbildning, delaktighet och utveckling. Detta stärker skolans ansvar för en likvärdig utbildning. Kommande lagändring (SFS 2010:800, 2 kap. 25 §) innebär förändringar i elevhälsans uppdrag och utförande. Det kan enligt analysen skapa ytterligare otydligheter i hur det specialpedagogiska uppdraget tolkas och genomförs inom skolor. Högskoleförordningen (SFS 2017:1111) beskriver vad en specialpedagog ska kunna, såsom att leda utvecklingsarbete i skolan, analysera elevers behov samt arbeta förebyggande med olika stödinsatser.

Teoretisk tolkning av analysresultatet

Utifrån Bronfenbrenners ekologiska systemteori (Hwang & Nilsson, 2003; 2025; Guy-Evans, 2025) kan det specialpedagogiska uppdraget förstås som ett samspel mellan mikrosystem (familj och skola), mesosystem (rektorers ledarskap och struktur) samt makrosystem (lagar och styrdokument). Med stöd i systemteorin är det möjligt att i studien analysera hur rektorers beslut på organisationsnivå får för

konsekvenser för det specialpedagogiska uppdraget. Den skolorganisatoriska teorin (Ärlestig, 2016) synliggör hur otydligheter i kommunikationen mellan rektor och specialpedagog är en avgörande faktor för uppdragets tydlighet och samsyn.

Relationellt, organisatoriskt och värdebaserat ledarskap

Enligt Holmdahl (2022) och Malmqvist et al., (2022) visar det relationella och organisatoriska perspektiven att elevers svårigheter bör förstås i relation till skolmiljön i stället för att fokusera på elevens individuella brister. Därmed blir rektorers ledarskap avgörande för hur inkluderande strukturer skapas. Håkansson och Sundberg (2017) förklarar att det kapacitetsbyggande och värdebaserade ledarskapet är centralt för skolutveckling. I analysen framkommer det att rektorers sätt att leda har en påverkan på det specialpedagogiska uppdraget på organisationsnivå. I resultaten framkommer att rektorer generellt skattar sitt ledarskap, kommunikation samt organisering högre än hur specialpedagoger gör detta. Således kan det tolkas som att rektorer i större utsträckning upplever att de organisatoriska och relationella strukturerna fungerar som planerat, medan specialpedagoger i mindre grad delar denna uppfattning. Håkansson och Sundberg (2017) framhåller att ett värdebaserat och kapacitetsbyggande ledarskap är en avgörande faktor för skolutveckling, vilket i denna studie kan kopplas till de skillnader som framkommer mellan yrkesprofessionerna. Resultaten indikerar därmed att rektorers ledarskap har en direkt påverkan på hur det specialpedagogiska uppdraget uppfattas och organiseras.

Koppling till syfte och forskningsfrågor

Resultatanalysen visar att rektorers ledarskap är betydelsefullt när det kommer till hur det specialpedagogiska uppdraget organiseras och förstås. Även kommunikation mellan rektor och specialpedagog är avgörande för att skapa en tydlighet och samsyn i uppdragets genomförande. Slutligen påverkar organisering och resursfördelning möjligheten att arbeta förebyggande och inkluderande.

Sammanfattningsvis visar studien att det specialpedagogiska uppdraget inte kan förstås separat, utan påverkas av ett samspel mellan styrdokument (Barnkonventionen, 2018; Skollagen, 2010:800; Skolverket, 2022), skolorganisationen samt rektorers ledarskap. Analysresultatet visar att tydlighet i det specialpedagogiska uppdraget bildas när rektorers ledning, specialpedagogisk kompetens och en fungerande kommunikation samverkar med varandra. Otydlighet kan i sin tur leda till skillnader i hur uppdraget genomförs mellan skolor, vilket i förlängningen riskerar att ha en påverkan på likvärdigheten i elevernas stöd och utbildning.

Metoddiskussion

Syfte och val av metod

Valet av metod i denna studie utgick från syftet att undersöka och fördjupa vår förståelse för hur rektorers ledarskap har en påverkan på det specialpedagogiska uppdraget samt hur kommunikationen och de organisatoriska strukturerna bidrar till hur uppdraget genomförs. För att söka svar på vårt syfte samt forskningsfrågor valdes en kvantitativ metod i form av enkätundersökning. Detta möjliggjorde datainsamling från flera rektorer och specialpedagoger, vilket i sin tur bidrog till att skapa en bredare bild av hur det specialpedagogiska uppdraget uppfattas och genomförs. Genom användning av statistiska samband och skillnader, kunde resultaten generaliseras i viss utsträckning inom urvalet. Detta ses som en styrka i relation till de tre forskningsfrågorna, då den kvantitativa metoden gav möjlighet att identifiera mönster och samband i hur rektorer uppfattar sitt ledarskap, hur kommunikationen med specialpedagoger ser ut samt hur uppdraget organiseras och genomförs. Samtidigt innebär den valda enkätmetoden en begränsning då den huvudsakligen inte visar på några djupare resonemang i respondenternas upplevelser, även om det finns ett inslag av öppna frågor som gav ett visst utrymme för mer fördjupade tankar. Detta är särskilt relevant i relation till mer invecklade resonemang såsom ledarskap och det specialpedagogiska uppdraget, vilket Håkansson och Sundberg. (2017) konstaterar.

Urval

Urvalet bestod av rektorer och specialpedagoger verksamma inom den kommunala grundskolan, från förskoleklass till årskurs 6. Således är detta relevant i förhållande till studiens syfte då rektorer har det övergripande ansvaret för skolans organisation och det specialpedagogiska uppdraget (SFS 2010:800, 2 kap. 9–10 §§; Skolverket, 2022). Urvalet i denna studie blir en styrka då det möjliggör jämförelser mellan två centrala yrkesprofessioner inom skolorganisationen. Ytterligare en styrka ses när urvalet riktas direkt till den yrkesgrupp som har det huvudsakliga ansvaret för det specialpedagogiska uppdraget, i detta fall rektorer. Detta ökar studiens relevans i relation till syftesbeskrivningen. Samtidigt kan urvalet få begränsningar, beroende på om urvalet är litet, vilket kan påverka studiens generaliserbarhet. Av de 115 tillfrågade respondenterna, med reservation för de internt distribuerade enkäterna, deltog 31 respondenter, vilket motsvarar en svarsfrekvens på 27 %. Deltagande kan därför ha varit något högre och kunnat generaliseras i en större population. Det finns även en risk att de rektorer som valt att delta i studien har ett särskilt intresse för specialpedagogiska frågor, vilket även det kan ha en påverkan på resultatet (Malmqvist et al., 2022).

Datainsamling

Datainsamlingen utifrån enkätformuläret fungerade väl för att besvara studiens på forskningsfrågor. Enkätfrågorna konstruerades utifrån de centrala begreppen rektorers ledarskap, kommunikation och

organisering. Detta stärker kopplingen till hur rektorer leder och fördelar det specialpedagogiska uppdraget i praktiken samt hur uppdraget upplevs (Ärlestig, s. 2016). En svaghet kan framträda då enkäter bygger på självskattning. Det innebär att respondenternas svar kan påverkas av att rektorer tenderar att beskriva sitt arbete mer positivt än vad det faktiskt är. Enkäten bestod av tre indexgrupper, en sammanslagning av olika variabler innehållande ledarskap, kommunikation och organisation. Genom dessa indexgrupper stärks studiens begreppsvaliditet då mer komplexa områden slås samman från flera frågeställningar. Reliabilitetsanalysen visade en Cronbachs alfa på 0,796, vilket indikerar på god inre samstämmighet. Detta stärker mätinstrumentets tillförlitlighet. Samtidigt indikationen på indexgruppen Organisering/genomförande på att den inte samvarierar lika mycket med de två övriga indexgrupperna, vilket kan påverka hur exakt de olika delarna mäter samma sak.

När det kommer till trovärdigheten i studien, är validiteten kopplad till hur väl enkätfrågorna uppmärksammar det som avsågs att undersöka. Genom att utgå från det relationella och organisatoriska perspektivet stärks innehållet då frågorna relaterar till hur ledarskap, kommunikation och strukturer påverkar det specialpedagogiska uppdraget (Holmdahl, 2022; Håkansson & Sundberg, 2017). Följaktligen kan tidigare forskning visa att otydlighet i det specialpedagogiska uppdraget kan leda till att uppdraget organiseras beroende på den kunskap och de prioriteringar som rektorn besitter (Malmqvist et al., 2022). Sammanfattningsvis kan den kvantitativa metoden i studien anses vara relevant i relation till syfte och forskningsfrågor, då den möjliggör en analys av vilka samband som finns mellan rektorernas ledarskap och det specialpedagogiska uppdraget. Metoddiskussionen visar att resultaten bör tolkas med viss försiktighet, då den valda metodens begränsningar påverkar generaliserbarheten i studiens slutsatser.

Validiteten begränsas av att komplicerade samband riskerar att förenklas i enkätutformningen, eftersom de öppna fördjupningsfrågorna var begränsade. Reliabiliteten handlar om studiens tillförlitlighet och om ett likvärdigt resultat skulle framkomma om studien genomfördes på nytt. Reliabiliteten kan påverkas av hur rektorer och specialpedagoger tolkar begrepp som specialpedagogiskt uppdrag eller ledarskap. Hwang och Nilsson (2003) menar att dessa begrepp kan förstås och uppfattas på olika sätt beroende på respondenternas erfarenheter, vilket i sin tur kan bidra till i olikheter i svarsvariationer. Sammantaget bedöms studiens reliabilitet som relativt god, men kan enligt ovanstående resonemang påverkas av variationer i hur respondenterna tolkar centrala begrepp.

Analysmetod

Användandet av det statistiska analysprogrammet Jamovi utgör en styrka i studien, då det möjliggör en tydlig och strukturerad analys. Kombinationen deskriptiv statistik (medelvärde och standardavvikelse) och oberoende t-test ger en bred bild av analysmaterialet, vilket bidrog till att både övergripande mönster och eventuella skillnader mellan de två yrkesprofessionerna kunde identifieras. Den deskriptiva statistiken som användes i studien bidrog till en översiktlig förståelse av respondenternas svar och variationen inom de två yrkesprofessionerna. T-testerna möjliggjorde en undersökning av om det fanns skillnader mellan rektorer och specialpedagoger. Även beräkningen av effektstorlekar (Cohen´s *d*) utgjorde ytterligare en styrka i studien, då den gav oss information om

skillnaders praktiska betydelse utöver dess statistiska signifikans. Samtidigt bör studiens resultat tolkas med viss försiktighet, då studiens förhållandevis begränsade urval kan ha påverkat möjligheten att påvisa statistiskt signifikanta skillnader mellan de två yrkesprofessionerna.

Slutsatser

Syftet med vår studie var att undersöka hur rektorers ledarskap påverkar organiseringen och tydliggörandet av det specialpedagogiska uppdraget i den kommunala grundskolan från förskoleklass till årskurs 6. Resultaten visar tydligt att rektorers ledarskap har en avgörande betydelse för hur uppdraget uppfattas, organiseras och genomförs i den dagliga praktiken. Slutsatsen är att rektorer genomgående skattar sitt ledarskap, kommunikationen och organiseringen något högre än vad specialpedagogerna gör. Skillnaderna mellan dessa två yrkesgrupper är statistiskt signifikanta och effektstorlekarna är stora. Således visar det att skillnaderna har praktisk betydelse för skolorganisationen. Detta indikerar att det finns ett tydligt glapp mellan hur rektorer uppfattar sitt ledarskap och hur detta upplevs av specialpedagoger.

Studiens resultat pekar på att ett tydligt och aktivt ledarskap är en viktig faktor för en mer gynnsam kommunikation, vilket även bidrar till ett tydliggörande av det specialpedagogiska uppdraget. På liknande sätt framstår organisering och resursfördelning som två avgörande förutsättningar för hur det specialpedagogiska uppdraget realiseras i praktiken. Studien besvarar därmed forskningsfrågorna genom att påvisa att rektorers ledarskap har en direkt påverkan på hur det specialpedagogiska uppdraget förstås och tolkas. Vidare påvisar forskningsfrågorna att kommunikationen mellan rektor och specialpedagog är avgörande för uppdragets tydlighet samt att organisering och resursfördelning skapar goda förutsättningar för hur uppdraget kan genomföras. Avslutningsvis bidrar detta till en ökad förståelse för varför det specialpedagogiska uppdraget kan upplevas som otydligt i praktiken, trots styrdokumentens tydlighet.

Implikationer för yrkesuppdraget

Resultaten synliggör att rektorers ledarskap inte enbart fungerar som en organisatorisk funktion utan också som en avgörande roll i att skapa tydlighet och samsyn i det specialpedagogiska uppdraget, samt hur uppdraget ska genomföras. Rektorer behöver därför arbeta mer medvetet med att tydliggöra det specialpedagogiska uppdragets innehåll och ansvarsfördelning, utveckla en god kommunikation samt att involvera den specialpedagogiska kompetensen i skolans utvecklingsarbete.

Resultaten innebär att specialpedagoger i hög grad påverkas av organisatoriska förutsättningar och hur rektorers ledarskap kommer till uttryck. Ett tydligt och inkluderande ledarskap skapar bättre förutsättningar i det förebyggande arbetet på organisationsnivå, vilket ligger i linje med det specialpedagogiska uppdragets syften. Därtill bekräftar studien att en bristande samsyn mellan de två yrkesprofessionerna riskerar att leda till otydlighet i det specialpedagogiska uppdraget. Därav blir samverkan och gemensam samsyn mellan rektorer och specialpedagoger centrala delar i praktiken, vilket innebär att detta behöver prioriteras för att stärka kvaliteten i en skolas elevhälsoarbete.

Förslag till fortsatt forskning

För att ytterligare utveckla förståelsen inom detta område finns behov av fördjupad analys av studier som berör samspelet mellan rektorers ledarskap och det specialpedagogiska uppdraget. För att fördjupa förståelsen av hur ledarskap, kommunikation och organisering yttrar sig i skolpraktiken kan ett förslag vara att genomföra kvalitativa studier, såsom intervjuer eller observationer. Forskning som fokuserar på det specialpedagogiska perspektivet skulle kunna bidra till att belysa det glapp som framkommer i denna studie. Det vore även av värde att undersöka hur detta glapp kan påverka elevers möjligheter till stöd och måluppfyllelse.

Referenser

Ahlberg, A. (2017). *Specialpedagogik i ideologi, teori och praktik: att bygga broar*. Liber.

Andersson, A., & Johansson, O. (2020). Olika aktörers ansvar och befogenheter i skolans styrkedja. I O. Johansson & L. Svedberg (Red.), *Att leda mot skolans mål: Vägval och möjligheter* (3 uppl., s. 63–77). Gleerups.

Backman, Y., Gardelli, T., Gardelli, V. & Persson, A. (2012). *Vetenskapliga tankeverktyg*: *till grund för akademiska studier*. Studentlitteratur.

Bengtsson, A., & Necovski, I. (2023). *Specialpedagog med kompetens att utveckla skolan*. Gothia Kompetens.

Bruce, B., Rubin, M., Thimgren, P., & Åkerman, R. (2016). *Specialpedagogik i professionellt lärarskap: Samspel, samverkan och ansvar*. Gleerups.

Bryman, A., Clark, T., Foster, L., & Sloan, L. (2025). *Brymans samhällsvetenskapliga metoder* (4 uppl.). Liber.

Eriksson Gustavsson, A.-L., Göransson, K., & Nilholm, C. (Red.). (2011). *Specialpedagogisk verksamhet i grundskolan*. Studentlitteratur.

Franzén, A., & Ek Andersson, J. (2023). *Ett uppdrag i skottlinjen!: Rektorers perspektiv på specialpedagogens roll och uppdrag* [Examensarbete, Linköpings universitet]. DiVA. https://liu.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2:1797842

Franzén, A., Ek Andersson, J., & Lindqvist, H. (2024). Att verka som specialpedagog: Ett uppdrag under förhandling. *Venue (25)*. https://doi.org/10.3384/venue.2001-788X.5116

Groth, D. (2007). *Uppfattningar om specialpedagogiska insatser: Aspekter ur elevers och speciallärares perspektiv*. [Doktorsavhandling, Luleå tekniska universitet]. https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2%3A991073/FULLTEXT01.pdf

Guy-Evans, O. (2025). *Bronfenbrenner's ecological systems theory.* Simply Psychology. https://www.simplypsychology.org/bronfenbrenner.html

Holmdahl, G. (2022). Specialpedagogers och rektorers samverkan i ett värdebaserat ledarskap. I A. Öhman (Red.), *Etiska perspektiv på specialpedagogers yrkesroll och värdepedagogiska praktik (*s. 271–288). Studentlitteratur.

Hwang, P., & Nilsson, B. (2003). *Utvecklingspsykologi*. (2 uppl., rev.). Natur & kultur.

Håkansson, J., & Sundberg, D. (2017). *Utmärkt skolutveckling: forskning om skolförbättring och måluppfyllelse*. Natur & Kultur.

Leithwood, K., Harris, A., & Hopkins, D. (2019). Seven strong claims about successful school leadership revisited. *School Leadership & Management, 40(*1), 5–22. https://doi.org/10.1080/13632434.2019.1596077

Liljenberg, M. (2021). Distribuerat ledarskap. I Å. Hirsch & A. Olin (Red.), *Skolutveckling i teori och praktik* (s. 113–122). Gleerups.

Menckel, K., Nilsson, L., & Magnússon, G. (2024). Skolledare och specialpedagoger om specialpedagoguppdraget. I W. Wermke, G. Höstfält, & G. Magnússon (Red.), *Specialpedagogik som politik och praktik: Specialpedagogiska professioner i den svenska skolan sedan 1980* (s. 219–239). Stockholm University Press. https://doi.org/10.16993/bcq.l

Malmqvist, J., Möllås, G., Hellberg, K., & Hammarqvist, S. (2022). Specialpedagogens arbete med likvärdighet. I A. Öhman (Red.), *Etiska perspektiv på specialpedagogers yrkesroll och värdepedagogiska praktik* (s. 201–222). Studentlitteratur.

Nilholm, C., (2019). *Perspektiv på specialpedagogik* (3 uppl.). Studentlitteratur.

Prop. 2009/10:165. Den nya skollagen – för kunskap, valfrihet och trygghet. Regeringen.

Regeringen. (2018). *Konventionen om barnets rättigheter.* https://www.regeringen./globalassets/regeringen/dokument/socialdepartementet/barnets-rattigheter/konventionen-om-barnets-rattigheter-svenska-2018.pdf

Runström Nilsson, P. (2023). *Elevhälsa: främja, förebygga, åtgärda* (2 uppl.). Gleerups.

Skolöverstyrelsen. (1969). *Läroplan för grundskolan: Lgr 69*.

Skolöverstyrelsen. (1980). *Läroplan för grundskolan: Lgr 80*.

SFS 1993:100. *Högskoleförordning*. Utbildningsdepartementet.

SFS 2010:800. *Skollag.* Svensk författningssamling.

SFS 2025:729. Lag om ändring i skollagen (2010:800).

Skolverket. (1994). *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet: Lpo 94*.

Skolinspektionen. (2012). *Rektors ledarskap: Med ansvar för den pedagogiska verksamheten* (Kvalitetsgranskning 2012:1). https://skolinspektionen.se/globalassets/02-beslut-rapporter-stat/granskningsrapporter/tkg/2012/rektor-2/slutrapport-rektors-ledarskap-2012.pdf

Skolinspektionen. (2021). *Årsrapport 2021*. https://www.skolinspektionen.se/globalassets/02-beslut-rapporter-stat/granskningsrapporter/regeringsrapporter/arsrapport/arsrapport-2021/arsrapport-2021.pdf

Skolverket. (2022). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2022 (Lgr22).* Skolverket.

Sunnanquist, M., & Wallin, M. (2024). Rektors pedagogiska ledarskap: *En kvalitativ studie av rektorers uppfattningar om pedagogiskt ledarskap i grundskolan* [Examensarbete, Umeå universitet]. DiVA. https://www.divaportal.org/smash/get/diva2:1938905/FULLTEXT01.pdf

UNESCO. (1994). *Salamancadeklarationen och handlingsram för undervisning av elever i behov av särskilt stöd*. UNESCO.

von Ahlefeld Nisser, D. (2009). *Vad kommunikation vill säga: En iscensättande studie om specialpedagogers yrkesroll och kunskapande samtal* [Doktorsavhandling, Stockholms universitet]. DiVA. https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:208025/fulltext02

von Ahlefeld Nisser, D. (2014). Specialpedagogers och speciallärares olika roller och uppdrag: skilda föreställningar möts och möter en pedagogisk praktik. *Nordic Studies in Education, 34*(4), 246–264. https://du.diva-portal.org/smash/get/diva2:723034/FULLTEXT01.pdf

Wermke, W., Höstfält, G., & Magnússon, G. (Red.). (2024). *Specialpedagogik som politik och praktik: Specialpedagogiska professioner i den svenska skolan sedan 1980*. Stockholm University Press. https://doi.org/10.16993/bcq

Wetso, G.-M. (2011). *Pojken med tidningarna*. I A.-L. Eriksson Gustavsson, K. Göransson & C. Nilholm (Red.), *Specialpedagogisk verksamhet i grundskolan* (s. 97–110). Studentlitteratur.

Ärlestig, H. (2020). Tolkningsförmåga, kommunikation och samspel: viktiga förmågor för rektor i en allt längre styrkedja. I O. Johansson & L. Svedberg (Red.), *Att leda mot skolans mål: Vägval och möjligheter* (3 uppl., s. 227–240). Gleerups.

Bilaga 1. Informationsbrev

Informationsbrev

Förfrågan om deltagande i en studie om rektorers ledarskap och det specialpedagogiska uppdraget

Vi är två studenter, Annica Larsson och Therese Forsberg, som läser Specialpedagogprogrammet vid institutionen för hälsa, lärande och teknik (HLT), Luleå tekniska universitet (LTU).

Vi skickar ut detta informationsbrev till dig som är verksam som rektor eller specialpedagog i grundskolan, och önskar din medverkan i vårt examensarbete som berör en av skolans viktigaste samverkansfaktorer. I det här dokumentet får du information om projektet och om vad det innebär att delta.

Vad är det för projekt och varför vill vi att du ska delta?

Forskning visar att både rektorers ledarskap och specialpedagogens kompetens är två viktiga faktorer för en gynnsam skolutveckling och ett väl fungerande elevhälsoarbete. Trots detta ser vi att det idag finns en otydlighet kring hur relationen mellan dessa kompetenser ser ut i praktiken. Syftet med vår studie är att fördjupa förståelsen för hur rektorers ledarskap formar och påverkar det specialpedagogiska uppdraget i grundskolan. Studien avser att synliggöra rektorers ledarskap och hur det har en påverkan på det specialpedagogiska uppdraget, samt att analysera hur kommunikativa processer och organisatoriska strukturer bidrar till att tydliggöra och möjliggöra uppdragets utförande. Genom ditt deltagande bidrar du med viktig empirisk kunskap. Det resultat som framkommer i studien kan fungera som ett analytiskt verktyg för skolor att identifiera vad som främjar eller hindrar ett väl fungerande samarbete.

Hur går deltagandet till?

Deltagande i studien innebär att svara på en webbaserad enkät. Enkäten innehåller frågor om din syn på ledarskap, kommunikation samt organisering av det specialpedagogiska uppdraget. Enkäten kommer att ta cirka 5 minuter att besvara och du svarar via länken du blir tilldelad. Ditt deltagande är frivilligt och vi följer Vetenskapsrådets forskningsetiska principer samt dataskyddsförordningen (GDPR). Dina svar hanteras konfidentiellt, vilket innebär att inga namn på enskilda personer eller skolor som deltar i studien kommer att presenteras i resultatdelen. På grund av att vi inte vet vem som har givit vilket enkätsvar är det inte möjligt att i efterhand makulera eller radera insamlade data. Den data som samlas in kommer enbart att användas för detta examensarbete.

Vad händer med dina uppgifter?

Om du vill läsa mer om hur vi behandlar dina personuppgifter läs vidare på följande sida på vår webb: https://www.ltu.se/gdpr-studentarbete. Du kan läsa vidare om dina rättigheter på: https://www.ltu.se/behandling-av-personuppgifter-gdpr

Vid frågor, funderingar eller klagomål kring personuppgiftsbehandlingen kan du också vända dig till universitetets dataskyddsombud via dataskydd@ltu.se Vid klagomål kring personuppgiftsbehandlingen kan du också vända dig till https://www.imy.se/

Hur får du information om resultatet av projektet?

Examensarbetet beräknas vara färdigställt under maj månad och kommer kunna laddas ner från DiVA databas: https://ltu.diva-portal.org/ alternativt genom att kontakta ansvariga för projektet.

Länk till enkäten: https://survey.ltu.se/survey/4560

Stort tack på förhand för att du tar dig tid och delar med dig av dina erfarenheter!

Ansvariga för projektet:

Studenter via Specialpedagogprogrammet, Luleå tekniska universitet

Annica Larsson

Therese Forsberg

Handledare:

Maria Johansson

Viktor Gardelli

Bilaga 2. Enkätformulär

Rektors ledarskap och det specialpedagogiska uppdraget

Hej och välkomna till vår enkät!

Denna enkät är en del av ett examensarbete som syftar till att undersöka sambandet mellan rektors ledarskap och det specialpedagogiska uppdraget. Studien utgår från att båda kompetenserna är centrala för en likvärdig utbildning, men att det i praktiken kan finnas en otydlighet kring hur uppdraget förstås och genomförs.

Genom enkäten vill vi belysa hur detta samspel mellan rektorer och det specialpedagogiska uppdraget uppfattas och vilka förutsättningar som skapas inom skolorganisationen.

Dina svar är helt anonyma och behandlas konfidentiellt. Genom att besvara enkäten samtycker du till att dina svar används i studien.

Tack för att du tar dig tid att delta!

Del 1: Bakgrundsfrågor

1. **Vilket kön identifierar du dig som?**

☐ Kvinna

☐ Man

☐ Icke-binär

☐ Annat

☐ Vill inte svara

2. **Vilken är din nuvarande yrkesroll?**

☐ Rektor

☐ Specialpedagog

3. Vilken eller vilka av följande utbildningar har du genomfört?

☐ Statliga rektorsprogrammet

☐ Specialpedagogexamen

☐ Speciallärarexamen

☐ Grundskollärarutbildning

☐ Om annat, specificera: _____

4. Hur många år har du arbetat i din nuvarande yrkesroll?

☐ 0–5 år

☐ 6–10 år

☐ Mer än 10 år

5. Hur stor är den skola du arbetar på?

☐ Liten (upp till ca 100 elever)

☐ Medelstor (101–300 elever)

☐ Stor (över 300 elever)

Del 2: Rektors ledarskap och perspektiv

Instruktion: *Vänligen ta ställning till följande påståenden om ledarskapet på din skola. Kryssa i det alternativ som bäst överensstämmer med din uppfattning. Kryssa endast i ett alternativ.*

1 *= Instämmer inte alls*

2 *= Instämmer i liten utsträckning*

3 *= Varken eller/ Ingen uppfattning*

4 *= Instämmer i stor utsträckning*

5 *= Instämmer helt*

6. **Rektorn har en tydlig vision för hur elevhälsoarbetet hänger ihop med skolans övriga pedagogiska utveckling.**

☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5

7. **Rektorn visar kunskap och förståelse för det specialpedagogiska uppdraget.**

☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5

8. **Rektorn involverar specialpedagogen i analys och utveckling av skolans organisation.**

☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5

Specialpedagogens uppdrag

Hur viktig tycker du olika delar av specialpedagogens uppdrag är?

9. **Specialpedagog ges möjlighet att i dialog med rektor vara delaktig i utformningen av sitt uppdrag.**

☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5

10. **Den kommunikation som sker med rektor skapar en tydlighet kring vad som förväntas av uppdraget i det dagliga arbetet.**

☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5

11. **I dialog med rektor uppnås en samsyn kring hur uppdraget ska prioriteras.**

☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5

Kommunikation och tydlighet

Hur fungerar dialogen mellan ledning och specialpedagogisk kompetens?

12. **Det finns schemalagda mötestider för dialog mellan rektor och specialpedagog (utöver EHT-möten).**

☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5

13. **Rektor och specialpedagog har en gemensam samsyn av vad specialpedagogens huvudsakliga arbetsuppgifter ska vara.**

☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5

14. **Kommunikationen kring det specialpedagogiska uppdraget når tydligt ut till övrig personal (lärare/arbetslag).**

☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5

Del 3: Specialpedagogens uppdrag

15. Vad är specialpedagogens uppdrag enligt dig?

Klassificera dina svar enligt nedan

1. Mindre viktig | 2. Ganska viktig | 3. Viktig | 4. Mycket viktig

Arbetsbeskrivning / Dimension	1. Mindre viktig	2. Ganska viktig	3. Viktig	4. Mycket viktig
Huvudsakligen åtgärdande: Arbetet består till stor del av direkta insatser med enskilda elever utanför klassrummet.	☐	☐	☐	☐
Akut problemlösning: Arbetet styrs ofta av oförutsedda händelser där behov uppstår för stunden.	☐	☐	☐	☐
Konsulterande: Arbetet varvas mellan elevstöd och att agera konsultativt för pedagoger, men saknar fasta strukturer för långsiktighet.	☐	☐	☐	☐
Förebyggande handledning: Arbetet är planerat och strukturerat med fokus på handledning och anpassningar utifrån den befintliga lärmiljön.	☐	☐	☐	☐
Organisationsutveckling: Arbetet är en integrerad del av skolans systematiska kvalitetsarbete och leder utvecklingsarbeten.	☐	☐	☐	☐

Del 4: Organisering och genomförande
Hur påverkar strukturen det dagliga arbetet?

Instruktion: Vänligen ta ställning till följande påståenden om ledarskapet på din skola. Kryssa i det alternativ som bäst överensstämmer med din uppfattning. Kryssa endast i ett alternativ.

1 = Instämmer inte alls

2 = Instämmer i liten utsträckning

3 = Varken eller/ Ingen uppfattning

4 = Instämmer i stor utsträckning

5 = Instämmer helt

16. Specialpedagogens uppdrag upplevs som otydligt i organisationen?

☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5

17. Specialpedagogens uppdrag upplevs som tydligt i organisationen?

☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5

18. Specialpedagogens schema möjliggör ett klassrumsnära arbete som omfattar både handledning och observationer samt direkt arbete med elever.

☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5

19. Det specialpedagogiska arbetet styrs mer av akuta ärenden än av en långsiktig planering.

☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5

20. Rektors resursfördelning ger förutsättningar för att arbeta förebyggande och hälsofrämjande.

☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5

21. Det finns en tydlig struktur för hur specialpedagogen är integrerad i skolans systematiska kvalitetsarbete.

☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5

Del 5: Öppna frågor

22. Beskriv kortfattat hur rektors ledarskap påverkar det specialpedagogiska arbetet i praktiken.

23. Beskriv kortfattat vad du anser är framgångsfaktorer för ett effektivt samarbete mellan rektor och specialpedagog på din skola?

24. Vad anser du är det största hindret för ett effektivt samarbete mellan rektor och specialpedagog på din skola?

25. Om du anser att samsynen mellan rektors ledarskap och specialpedagogens uppdrag sammanfaller, beskriv på vilket sätt.

Tack för din medverkan!